

MULT ÉS JÖVŐ

* ZSIDÓ MŰVÉSZETI, IRODALMI, TÁRSADALMI ÉS KRITIKAI HAVI FOLYÓIRAT *
SZERKESZTI: DR. PATAI JÓZSEF * XXI. ÉVFOLYAM, 1931 MÁJUS

GOLYÓTŰZ A KARMEL ÉS A GELLÉRT-HEGY ALATT

Tel-Avivban, a zsidó energia emelte csodás zsidó városban, a „Malón Szfáth ha-jám” tengerparti terrasznál olvastuk a vasárnap reggeli héber napilapok vezetőhelyén a két rettentő hírt:

„A Karmel tövében, szombat este, az éj sötétjének leple alatt, leshől rálöttek ifjú chalucokat vivő kocsira. A lövöldözésnek több súlyos sebesültje és halott áldozata van.”

„A pesti dohány-utcai nagytemplomban, a péntek esti istentiszteletnél, a szent Frigyszekrény közvetlen közelében egy betolakodott merénylő több lövést adott le. A merényletnek több súlyos sebesültje és halott áldozata van.”

Leírhatatlan a megdöbbenés, melyet a két egymás mellé került hír bennünk keltett. Előző este ott ültünk a tel-avivi „Béth-haam”-ban, a Nép házában, amely csak félig „ház”, félig pedig, sőt túlnyomó részében a szabad ég alatt látja vendégül azt a sok ezer rajongót és építőt, akik a verejtékes munka után magasabb művészetben keresnek gyönyörűséget. Stefan Zweig *Jeremiás*át mutatta be az „Óhel” (Sátor) munkás színpad Hameiri héber fordításában. Felelevenedett a régi jeruzsálemi Szentély élete királyával és főpapjával, áldozó kohanitáival és éneklő levitáival, a termés zsengeit alázatosan hozó zarándokokkal és a gögösen háborút hirdető hadvezérekkel. És mindezek fölé emelkedett óriás alakjával és misztikus, monoton vésztiósló hangjával a próféta. Jeremiás, aki előre „látta a nyomorúságot haragjának ostorával”, de a katasztrófa bekövetkezése után segít vinni Izrael fogoly fiainak a jármot és Ráchel sírja előtt elhaladva, víziós szóval vigasztalja a száműzetés gyermekeit: „*Hang hallik im Rámában, síró kesergő jajkiáltás. Ráchel siratja gyermekeit... Így szól az Örökkévaló: Tartsd vissza hangodat a sírástól, szemeidet a könnytől, van reménye a jövőnek, szól az Úr, gyermekeid visszatérnek határukba...*” Fejünk fölött a ragyogó holdvilág mintha hozzátartozna a fenséges scenériához. Glóriás fényt önt a próféta homloka köré és reménnyel ezüstözi be a

sújtott csüggedők arcát. És mintha valami szimbólikus volna benne, hogy kezük erejével dolgozó munkásemberek támasztják fel előttünk a régi biblikus kort a Biblia nyelvén. Együtt megyünk az Ohel művészeivel a „Hagina” nevű magyar „miszadá”-ba. Tovább akarjuk szívni magunkba az ókori zsidó hangulatot. Velünk van Marc Chagall, Edmond Fleg és még néhányan írók és művészek, akiket a világ négy tájáról idesorolt a vágy, hogy saját szemükkel lássák Izrael népének és országának feltámadását. A varázs lassan a realitások világába foszlik át. A király és a próféta, kik az illuziókeltés művészi teljével játszották megrendítő szerepüket, palást és híbor nélkül ülnek az asztal mellett. — „Ma melachtó sel hod malchutó Cidkijáhu?” — kérdem a velem szemközt ülő főszereplőt. — „Mi a foglalkozása Cidkijáhu Ófelségének civilben?” — „Óvéd bebinján.” Építkezésnél dolgozik. Kőműves! „Vehana-” — „És a próféta?” — „Póél bepardész.” Narancsosban napszámos! Szimbólum ez. — mondom — királyi és prófétai lelkek dolgoznak itt az épület-állványokon és a narancs palánták között. Szimbólum ez! És mialatt mi itt az új zsidó művészet mámorában ittasultunk, dördültek el Eljáhu próféta szent hegyének, a Karmelnek tövében a gyilkos puskalövések, melyek három ifjú rajongót döntöttek ki a megújhódásért harcoló új zsidó nemzedékből.

Jeladás volt-e az éjszakai golyótűz? Új harcok fellángolásának első csóvája talán? És nem bénítja-e meg az építők kezét a folyton lesben álló ellenséges gyűlölet? A hevesebbvéreiek azonnali megtorlást, munkamegszakítást, tiltakozásokat, tüntetéseket tömegét követelték. Talán bajok és bonyodalmak, szenvedélyek és szenvedések újabb fürgetege indult volna meg vele. A többség azonban méltóságteljes fájdalommal fogadta az eseményeket és csendes gyászban folytatta a munkát. Abban a tudatban, hogy a zsidóság így haladt történetének útján, egyik kézben vakolókanállal,

Ruben: (Tel-Aviv) Száfeti muzsikuskok 1931. Musikanten.

Collection of J. Monoley, New-York.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

a másokban védekező fegyverrel. Hisz csak pár napja, hogy a földkerekség minden zsidó házában felhangzott a pészachi Hagada mondata: „Nem csak egy helyen támadnak ellenünk, hogy elpusztítsanak minket, hanem minden egyes nemzedékben... S a Szent — áldott legyen — megment bennünket a kezükből...”

Az Úr keze tart minket a történelmen keresztül. Nincs hely a világon, hol ki ne gyulladna egy-egy éjszaka a gyűlölet gyilkos tüze. Golyók röpködnek a fejünk fölött a diaszpóra sötétjében. Ott egy Rathenaut, itt egy Róth Jenőt találnak el. Nagy embert, kis embert, ártatlant. És a végzet vihara tovább robog és sokszor tömegőrületté kavarodik. A zsidóság nem bízhat a maga erejében sehol. És mégis épít, épít mindenütt. Ember sorsa ez. A Vézuv lábánál is zöldelő mezőket mível és virágzó városokat ápol. Ahol a zsidó nép letelepszik, mindenütt nyílnak tűzhányó kráterek, hogy lávájukkal elnyeljék. És mégis épít, épít mindenütt. Miért háborítaná, akadályozná építő munkáját éppen az ősök földjén, hol kétszeres erővel lendül a karja dologra és védelemre egyaránt?

„A biztonság Erec Jisraelben, szölte Bialik, a tragikus eseményeket beleszámítva is nagyobb, mint bárhol a világon az úgynevezett európai humanizmus mellett. Ti nálatok Magyarországon érte el a zsidóság asszimilációja a legmagasabb csúcspontját. Szinte teljesen kikapcsolódott az egyetemes zsidóságból és minden fenntartás nélkül beleolvadt a befogadó népbe. És mégis a változások vihara gyökeresen kitépte biztosnak vélt pozíciójából. Inog, recseg-ropog a zsidók anyagi ereje Németországban, egész Európában, még Amerikában is. Miért ne építsen a zsidó nép itt, ahol legalább szellemi ereje van biztonságban?”

És valóban folyik az építés a feltámadó Szentföldön lankadatlanul. Csodálatos gyarapodás minden vonalon. Mióta legutóbb láttam az országot, egészen új városrészek épültek Jeruzsálemben és Tel-Avivban, Haifában és Tiberiásban egyaránt; új kolóniák keletkeztek Juda, Sómrón és Galilea legkülönbözőbb pontjain. Jeruzsálem egyes negyedeire alig ismertem rá. Minden gazdasági válság, arab bojkott és 1929 augusztus dacára egymásután emelkednek az új házsorok azokból a gyönyörű rózsaszínű kövekből, melyeket zsidó fiúk és leányok vágnak ki és faragnak kockába Béth-Hákerem kőbányájából. A héber egyetem, melynek falai között a magyarországi héber költészet multját idézhettem, új szárnyakkal bővült, új díszkerttel ékesedett és szemközt büszkélkedik a „Szifrijah“ a könyvtár, új, monumentális palotája, melynek párját ritkító terraszáról egy újonnan épülő Jeruzsálemre nyílik kilátás. Ahogy Tel-Aviv hirtelen nőni, növekedni kezdett az 1921. évi összeütközés után, amikor Jaffából és arab környékéből kivonult a zsidóság, ugyanígy nőnek, gyarapodnak most a zsidó negyedek 1929 óta Jeruzsálem körül, melyet már-már új zsidó „se-

chunák“ vesznek körül minden oldalról. Hasonlóképen és hasonló okokból szaporodnak az utcák a Karmel lejtőjén. Lent épül már a kikötő. Külön vonatok viszik a sziklaóriásokat, melyeket vihar-gátul a tengerbe sülyesztenek. És fönt a „Karmel szépségén“ villa villa mellett épül, új utakat hasítanak a hegy oldalába, hogy egy irányba tömörülhessenek, a lejtőn pedig „védelmi házak“ emelkednek, minden eshetőségre készen. A zsidó energia nem engedi magát megfélemlíteni. Folyik a munka mindenfelé. Az arab szervezkedés csak fokozott erőt ad a zsidó jövő történeti tudatú építőinek.

De mi lesz mégis — kérdezik sokan — az arabokkal? Ez a sajátságosan jellemző — mondotta Ussiskin, — mikor együtt mentünk Jeruzsálem regényes óvárosi utcáin át a Nyugati Falhoz. Az egész világon mindenütt van *zsidókérdés*, míg Palesztinában *arabkérdés* van. Az egész világon a zsidókérdés a probléma, miként helyezkedjenek el a zsidók, akiket az autochton lakosság ki akar szorítani. Palesztinában akár zsidók, akár arabok tisztában vannak vele, hogy a zsidóké a jövő, itt a zsidó az autochton, a probléma pedig az, mikép helyezkedjenek majd el az arabok. *Erec Jisraelben nincsen zsidókérdés*. Az arabkérdés miatt pedig ne fájjon a feje senkinek. Majd megoldja az idő. A zsidó építés csak hasznára van az araboknak. A palesztinai zsidóság nem akar politizálni, hanem dolgozni és építeni. Ez a legfontosabb.

Távol áll persze a feltevés, hogy az egész diaszpóra zsidókérdését megoldja Palesztina. Főlősleges hangsúlyozni, hogy a Szentföld nem fogadhatja be a világ zsidóságának tizedrészét sem és így fennmarad továbbra is a zsidókérdés mindenütt. *A zsidóság tehát sehol sem engedhet egy jottányit sem a jogaiból. Sehol sem engedheti magát másodrangú polgárrá degradálni. És sehol sem engedheti csorbítani azt a jogát, hogy együtt építse és gyarapítsa a nemzet kultúráját amelyben él. De sehol nem engedheti a hazához való hűségét és szeretetét kétségbevonni azért, mert segít hazát építeni testvéreinek, otthont a száműzött zsidó szellemnek, bástyát a bibliai megújulás lelkének!* És a zsidónak tudnia kell az egész világon, hogy amikor mindenütt lassan-lassan lemorzsolódik a zsidó életformával együtt a zsidó tartalom is, a Szentföldön új centruma készül a zsidó génusznak, menedékhelye a zsidó tudásnak, virágágya a zsidó kultúrának. És újra közeledik az idő, mikor „Cionból indul ki a Tan és Isten igéje Jeruzsálemből.“ Akik kimennek építeni, héber dallal az ajkukon törik a köveket a kvisseken:

„Anachnu banu arca livnóth ulhibanóth!”

„Építeni és épülni jöttünk Izrael országába.”

Építeni és épülni. Felépíteni az évezredek romokat, kiszárítani a mérges mocsarakat. És épülni lélekben és testben. Levetni ami az évezredek ghetto-életből és a diaszpóra mocsaraiból

reá tapadt. „Elvétetett a becsület életünk házából” — imádkozzuk Ujhold szombatján. A Szentföld ujjaépítése visszaadja a becsületet életünk házának. Ezt érzi ott mindenki, aki a szó legszebb és leglélekemelőbb értelmében életét viszi a becsület mezejére...

Sohasem fogom elfelejteni az idei Pészach utolsó napját a Karmel hegyén. Az új központi templom zsúfolásig volt tele. Fehér-kék sapkás énekes fiúk támasztották alá a kántor Hallél-imáját. Az egész közönség feszült áhítattal hallgatta az ünnepi Tóraolvasást. És az első felhívott, a kohén „miseberacht” mondatott a sebesültekért, akik vérükkel áztatták Izrael földjét... Szívbe-markolóan recitálta a kántor: „Az Űr gyógyítsa, erősítse és éltesse őket...” És remegő szívvel gondolt az egész közösség a Jadsur melletti sebesültekre, akiket három nappal azelőtt értek a golyók a Karmel tövében. De szívettépő hangos sírásba tört ki az egész templom, amikor a „mazkir” következett és a kántor, Benjamin Zeév Herzl neve után, kinek az első „él molé rachmamim” szól, könnyörgött „a Szentek lelkéért, akik elestek Izrael országáért Izrael földjén” és felsorolva a három új vértanú nevét, szava zokogásba fűlt, hogy folytatni sem tudta. És én e pillanathan a síró templom mélyén azokra is gondoltam, akiket messze a Karmeltól, ott a Gellért-hegy táján, a zsidó templom boltívei alatt fűrtak át a gyűlölet és örület golyói...

Élijáhu, a béke prófétája, a megváltás hirdetője lépked a Karmel lejtőjén. Sokszor porzik Illés szekere a Tejút alatt és tüzes fényt dobál az emberek szívébe. Mégis oly távol még a Béke országa. És Szent Gellért is hiába tartja magasán a szeretet szimbólumát a Duna városa fölött. Az embereket elfogja a téboly, a romlás, a pusztítás szelleme... És mégis mennek előre az építők...

A Hadar-Hakarniel központi templomában egy kézmosó van. Rajta felírás: „Ezt a kijórt M. Flachsmann adományozta egyetlen fiának és egyetlen leányának emlékére, akiket megöltek Ukrajna pogromaiban.” — Ott áll az öreg — szólt hozzám Struck. — Mikor idejött félőruilt volt szegény, egy pillanatra sem tudott szabadulni rettentő emlékeitől, később megnyugodott a lelke, amikor Erec Jisrael építését látta. Céltalan élete megtalálta célját. Így találja itt ideálját az eszményeitől megfosztott zsidó ifjúság is. Ime a templom udvara tele van fiatalokkal, nem is mizrachistákkal, hanem egyszerű chalucokkal, akik népük szeretetén át keresik az utat vissza a népük tradícióihoz... „Spezielle Farbenblindheit” — teszi hozzá az orthodox vallásosságáról híres Hermann Struck, a nagy festőművész — speciális színvaksággal van megverve az, aki nem látja a szépet és csak a rosszat keresi ennek az ifjúságnak életében. És nagyon távol van az igazi vallásosságtól az, aki nem érzi ezeknek a fiataloknak a lelkében a szentséget, amikor golyótűzzel dacolva építik, építik Izrael országát... Patai József

Csergő Hugó: Migrate...!

Barátaim, ti régi ujságírók,
A végső harcig hősi munkabírók:
„Migrate, veteres coloni!”
Az égélj felpirosuló alkony-árján
Charon, az agg hajós csónakja vár rám,
De jó lesz rajta elhajózni!

A sűrű éjlepel selymébe gubózódva,
Lelkem még bábhüvelyben rejlő pillangója
Szárnyát már lassan bontogatja is,
Ma gyöngé röpte még csak tűnő álmútra,
De holnap, teljes-szárnyanötten, már ki tudja?
Az álomtalan éjszakába visz.

Bár napról-napra számban megfogyottan,
Ott állunk még az éber őrtoronyban
És minket tép meg minden ádáz szélvihar.
Mi vérezünk a másnak tépett rózsza tüskén,
A hatalommal szembeszállunk koldus-büszkén,
Pazar vetésünk aratása: bús avar.

Ti mind sűrűbben nyíló ujságíró-sírok,
A könny, amelyet boldog öletekbe sírok,
Az irigylésnek s nem a gyásznak könnye az:
De jó is néktek ott lenn végre megpihenni,
De jó: az örök harc után az örök semmi,
Ahova nem hatol le rágy, se gond, panasz.

A sűrű éjlepel selymébe gubózódva,
Lelkem még bábhüvelyben rejlő pillangója
Vágyszárnyát most még bontogatja csak
S csupán egy röpke álom-éjszakára
Ragad a reggelig tartó halálba,
Amelyre gyászos ébredés fakad.

Már nem sokáig tart az örlő munka,
Új harcos ifjúság nyomul nyomunkba
S mit abbahagytunk, ők fogják leróni,
Már jönnek, nőnek is az új bajvívók,
Új hősök, új bolondok: — ujságírók...
— „Migrate, veteres coloni...!”

Csergő Hugó: Egyedül

Így jó nekem, ha társtalanul élek,
Ha nem gyötörnek vágyak, se remények.
Magamban élek, nem törődve mással
És megbarátkozom az elmúlással.

Ez a gyönyör: a Nirvána, a Semmi,
Az emberek közt egymagába' lenni,
Semmit se várni, senkitől se félni,
— Csak élni...

Ruben: (1924). Tel-Aviv. Tavaszi nap Palesztinában. Collection Goldvater, Jerusalem. Frühlingstag

PATAI EDITH: TEL-AVIV FESTŐJE

Különös város ez a Tel-Aviv! Mintha nem a munka, a hétköznapi élet városa volna! A reggelei zsoldos ünnepi hangulatot hoznak és este, ha zsidó dalok hangzanak és a narancsvirág illata előnti a házakat, az utcákat, az autóbusszokat, a tengerpartot, a ruhákat, a barnaarcú gyermekek szőke haját, az egész földet és talán még az égboltozatot a hold úszó ezüstgömbjével is — akkor úgy eltávolodsz a valóságtól, hogy szinte összerezzen, ha kedves, régi budapesti ismerősöd hamisítatlan magyarsággal köszönti reád a: jó estét!

Különös város ez a Tel-Aviv! Úgy kellene, hogy a művészet városa legyen, hogy a tengerparton művészkolóniák létesüljenek — és hiszem is, hogy lesz idő, mikor hideg, fénytelen, illattalan földekről ide jönnek melegedni, életük és művészetük titkos forrásait megismerni a zsidó művészek. Úgy ahogy most Edmund Fleg, a nagy francia író jött ide, hogy végre az eleven, való zsidó élet adjon neki feleletet a kérdésre: „Miért vagyok zsidó?” Tel-Avivben fölösleges ez a kér-

dés, sőt olyan, mint egy komoly történeti műben a legdurvább anakronizmus. Nem tudom, mit érzett Edmund Fleg Tel-Avivben? Nem tudom, érezte-e, hogy minden szép filozófiája, lélekelemzése, minden rejtett atavizmusokat kutató elmélyedése, megható, de felesleges, szellemi játékká vált, amikor átlépte Tel-Aviv városának határát. Miért vagyok zsidó? Ezt kérdezhetjük Párizsban, Londonban, kérdezhetjük bárhol — de Tel-Avivben? És Edmund Fleg meghatott lélekkel jár a zsidó városban, ép úgy mint Marc Chagall, a világhírű, orosz származású festő, akiben szinte misztikus erővel riadt meg minden eddig öntudatlan zsidósága. Álmodó, különös arcán, mintha állandóan csodálkozó mosoly játszana. Talán önmagán csodálkozik, talán 15 éves kislányán, aki Párizsban nevelkedett, aki alig hallott valamit a zsidóságról és mégis gyermeklelke mélyéig megrendülve, sírva csókolta a Szent Fal köveit?

Chagallban, a Szent Föld lelki hatása még nem formálódott alkotássá. Panaszkodott, hogy

keveset festett Tel-Avivben. Egyelőre csodálkozik. Talán az is gátolja, hogy csak vendégnek jött. Én úgy hiszem, hogy ezek a vendégművészek szívesen cserélnének Rubennel, az orosz származású festővel, aki már teljesen otthonosan él és alkot Palesztinában és akit ma Tel-Aviv reprezentatív művészenek tekintenek. Rubent szállodabeli kicsiny, ideiglenes műtermében látogatjuk meg. Hameiri kalauzol bennünket hozzá Tel-Aviv gyönyörű uccáin. A nap forrón süt, de a tenger felől áradó szellő állandó enyhülést hoz. Kicsiny szobában, amelynek ablakai alól háromnegyed részben el vannak függönyözve, hogy így megközelítőleg műteremvilágítást kapjon, fogad bennünket Ruben. E kedves, kis szobának szűk kereteiből nem kell a palesztinai művészek szűkös anyagi helyzetére következtetni. A festő műtermes, gyönyörű háza már épül, hisz Ruben neve ép oly ismert Amerikában, mint Párizsban vagy Tel-Avivben és sok nagyszerű képe lóg gazdag amerikai zsidók képtárában.

18/5 12K-6
CP31

Rubennek, Tel-Aviv festőjének csak egy nagy képe van kifüggesztve a műteremben és ez a kép Jeruzsálemet ábrázolja, a városok városát, a maga klasszikussá vált körvonalaival. Jeruzsálem! Alig két napja, hogy búcsúztunk tőle, alig öt-negyedórát tartott az út és mégis milyen más világ ez itt Tel-Avivben. A festőnek egyenlően kedves, értékes, megihlető mindkettő. A modern Tel-Aviv a széles uccákkal, a palotaszerű házakkal, amelyek itt-ott a velencei mór-stílusú épületekre emlékeztetnek, a fehérruhás, feketeszemű

Ruben: Cyprusok a Genezéreth partján (Tel-Aviv). Cypressen am Kinereth

gyermekkel, akikről oly érdekes, ifjú élettel teljes képeket lehet festeni — és az ősi Jeruzsálem, a bibliai város ezer misztikus hangulatával, gyöngyházfényű színeivel, ódon uccáival, évezredek látott köveivel. És ha a művész megy az úton, ha jár az ó-város boltozatos uccáin, ha felmegy a dombokra, ha letekint a Kidron-völgyébe — nemzetek története, vallások története, királyok és próféták szózata hangzik feléje! Érdekes, hogy ez a modern festő sem tud itt tradíciómentes maradni. Ha aszszony, férfi, gyermek közeleg az úton, ha sötét, bánatos szemek tekintete akaszkodik a lelkébe, az új testamentum szent családait látja meg bennük. ha egyszerü, öreg emberek jönnek felé a dombtetőről, bibliai alázatot lát a mozdulatokban — minden felszín mögött a történelem mélysége ihleti. És e kettős látás, amely egy bizonyos tudatos egyszerűséggel párosul, adja meg Ruben művészetének karakterét.

Peterdi Andor: Mit hoztál magaddal — Patai József barátomhoz —

*Mit hoztál vissza, testvér, ama tájrul,
Ahol a szívünk szebben hevül, lágyul.
Ahol a lábunk szent rögökre lépked,
S mosolyban úsznak mind a messzeségek.
Boldog zarándok, mindig újra látod:
Azt a mesélő, titokzatos világot,
És megszorozta életed, ha láttad,
Hogy az a föld ott megmozdult, föltámadt!*

*Lelkimmel én is veled jártam ottan,
Mint álmodó: mennyei csillagokban.
Szélként osontam himbáló hajóddal,
Irhám vitettem száz felleghajtóval,*

*S hogy partot értél, én is partra szálltam,
Szent ámulással a nyomodban jártam,
S bár százszor láttam így e kis országot:
Nem ismerem, mert hazugok az álmok.*

*Neked valóság, nem csak vágy, meg álom,
Hogy ott bolyonghatsz ama ősi tájon.
Ahol a sziklák zengnek, muzsikálnak,
S a messzi múlt regél az új világnak!
Üresen mentél s úgy jössz hozzánk átal:
Reményekkel, titkokkal, csodákkal,
Akár egy tündér, szép mesevilágból,
Ki éjszakánkban csillagként világol.*

TOLNAI ALFRÉD: GYERTYÁK SÁRGÁ FÉNYE

A titkár zavartan harapdálta bajuszkáját és néhány mentegetődző szót hebegett. Amikor pedig kifordult a nagy szárnyas ajtón, megkönnyeb-
bülten sóhajtott fel. Lekapta a méltóságos úr, mi-
nek zavarja minden csekélységgel. Mintha ő sejt-
hette volna, hogy az elnök úrnak ma nehéz napja
van. A váróteremben odaszól Jánosnak:

— A méltóságos úr nem akarja, hogy zavar-
ják, János. De ha gróf Temesy megjön, azonnal
bocsájtsa be, őt várja az elnök úr.

Benn a komoran előkelő dolgozószobában fel
és alá jár Bór Tamás. Nagy tervek foglalkoztat-
ják, hetek óta sem nappala, sem éjjele. A rész-
vénytársaság üzletei egyre nőnek.

U, tőkét, új embereket kell belevonni, a
gyárak számát szaporítani. Most várja az ügy-
íránt érdeklődő dúsgazdag grófot. És az az ügyet-
len titkár éppen ilyenkor zavarta meg valami
apró-cseprő ügygel. Rámordult. Most már bánja,
de amikor olyan ideges. Szegény fiú, milyen zavart
volt. A szerencsétlen nem tudhatta, hogy rossz-
kor jön, no, majd holnap kibékíti ... Csenget.

— János, a titkár úr megmondta magának,
hogy a gróf urat bocsájtsa be. Fél négyre itt lesz.

Ruben : Arab furulyás. Arabischer Flötenspieler (1930)

Ruben : Kis leány galambbal. Mädchen mit Taube (1930)

Ha fél hatkor nem ment volna el, jöjjön be,
jelentse, hogy a minisztériumból telefonáltak,
siessek, várnak reám. Megértette?

Az öreg szolga mély meghajlással jelzi, hogy
mindent ért.

Visszavonult életet él Bór Tamás, még leg-
közelebbi munkatársai is alig-alig tudnak valamit
magánéletéről. Vidékről került a fiatal, fekete-
szemű, szőke ember valamelyik külföldi főisko-
lába. Kitűnő diplomája hamarosan utat nyitott
neki a kis gyár laboratóriumába és azóta ment
előre, előre. Megállás nélkül. A kis vegyész-
mérnök hatalmas tudással szárnyalta túl összes kartársait.
Jóformán havonta újabb és újabb javításokat ter-
jesztett a vezetőigazgató elé, új gyártási módok-
nak jutott nyomára, találmányokkal állott elő.
Vezetőmérnök, igazgató, vezérigazgató, elnök. A
tizenöt év előtti kis gyár ma már egész hatalmas
város. Vidéken, külföldön fiókvállalatok.

Bór Tamás pedig megmaradt az az egyszerű,
minden szereplést, minden feltűnést kerülő munka-
ember, aki volt már a mérnöki irodában is. Tiszt-
viselői, igazgatói, mérnökei mindössze annyit tud-
nak magánéletéről, hogy felesége, kis fia van.

A gyár egyik utazója beszélte egyszer
Sauer igazgatónak, hogy Bór egy kis vidéki vá-

roska szülötte, atyja — akit még Braunnak hívtak — szatócs volt, maga Bór zsidó, vagy a legjobb esetben kitért zsidó. Sauer kinevette az utazót és óvakodott attól, hogy gyanus értesülését bárkivel is közölje.

Pedig az informátornak igaza volt. A Braun név: igaz, a szatócsság is közel jár a valósághoz, ugyan nem az udvari tanácsos úr apja volt az, aki kocsikenőcstől borig és rizstől ostornyélig minden portékával foglalkozott, hanem nagyatyja, apjának atyja. A vallás... No itt majdnem egy kis hiba esett a kréta körül.

Az elnök úr nagyatyja még bizony a Schul-klopfer hivogatására szokott imáival a mennyek urához fordulni, a fia még ifjú korában, amikor a fővárosban a jogi pályára készült, eltávolodott, kissé talán túlságosan is atyái hitétől és ha formálisan megmaradt zsidónak, öreg atyjára való tekintettel tette. A vallás előírásaiból azonban mitsem tartott be. Azaz bocsánat, ne legyünk igazságtalanok: egy dolgot betartott, a peszachot, abból ugyancsak a minden reggeli maceszkávét, de ezt az egyet legalább szigorúan betartotta, sőt gyakran tovább is, mint a nyolc napig. Ilyképpen Braun bácsi unokája, a kis Tommy, nem sok vallásosságot látott odahaza, külföldi tanulmányai sem járultak hozzá, hogy a vallás gyökeret verjen szívében. És később — legyünk őszinték — olykor-olykor át-átfutott agyán az áttérés gondolata, de miután karrierjében vallása nem akadályozta, egyre halasztgatta a dolgot. Mostanában azonban, hogy kisleány lassacskán az iskolaköteles korba kerül, gyakrabban töprengett. Emlékezett, hogy fiatal deákkorában, amikor pedig még nyugodtabb időket éltünk, a láthatatlan sárga folt mennyi keserű percet szerzett neki magának is, kitegye-e gyermekét ezeknek a kínoknak vagy pedig... És az évezredes dac, az agyonkovácsolt, sok tűzben edzett acél keménységével és ruganyosságával ébredt fel benne. Azért sem. Nem és százszor nem. Ha a vallás előírásait nem is tartja meg, megtartja magát a vallást...

Felesége a nyár per hetét a gyermekkel együtt egyik vidéki rokonuknál töltötte. Levegőváltásra volt a fiúcskának szüksége, görcsköhögés után. Bizony ez a néhány nap irtózatosságot nehezen múlt el, Bór Tamás árván gunnyasztott a sokszobás lakásban, elhagyottan. Végre mégis csak elmúlt a pár hét és a két kedves ismét mellette volt.

— Hogy volt, mint volt, Janikám? Beszélj, mit láttál? Mi tetszett legjobban Kesziben?

— Minden, minden, apukám.

— De a legjobban?

— Tudod, apukám, a Bock bácsiéknál minden héten egyszer két szép, nagy gyertya ég. Azt hiszem, pénteken este. Miért nem nálunk is? Mondd, apukám, nekünk nincs annyi pénzünk, mint Bock bácsiéknak?

— Szeretnéd-e, Janikám, hogy minálunk is égjen a két gyertya?

— Szeretném, apu, de fonatos kalács is kell a gyertyához, szép fehér kendővel letakart, ropogós, pirossárga fonatos kalács.

Harmadnapjára ott égett a két gyertya az asztal közepén a két hatalmas ezüst gyertyatartóban, a kalács sem hiányzott, a betakart, a fonatos, a sárga. Janika szemeiből oly boldogság sugárzott szülei felé, hogy a két ember hosszasan nézett egymásra. Tekintetükben valami bűnbánat féle csillogott. Amikor pedig ott ültek hármasan az ünnepi fényben úszó asztal körül, a kis fiú odabujik atyjához, annak nyakát kis karocskáival átöleli:

— Édes, most pedig taníts meg úgy imádkozni, ahogyan Bock bácsi imádkozik.

A hatalmas tudású, akadémiai képzettségű méltóságos úr megrezzen, homlokára hideg verejtékcseppek ülnék. Gyermekének, aki eddig úgy nézett fel apjára, mint egy prófétára, akinek minden szava előtte szentírás volt, aki mindent tud, ennek a gyermeknek vallja be, hogy ime van valami, amit nem tud. Pedig bizony nem tudta, hogy kell-e és mit ilyenkor imádkozni. Átfutott agyán, hogy valamikor régen hallotta, péntek este az apa megáldja gyermekeit, de hogyan? Egy héber szó jusson csak eszébe. Hiszen valamikor tudott egy-két héber imát, hogy is volt csak? Nagy Ég, milyen gyorsan felejt az ember. De egyszerre csak eszébe jutott:

— Mondd csak utánam, kis fiam: Semá jis-roél, ádonáj elauchénu, ádonáj echod...

Ettől a naptól kezdve a méltóságos úr becsüntette a mindennapi, megszokott sziesztát és eddig szokásaitól eltérőleg, naponta egy órával előbb ment el hazulról. Senki sem tudta, hová jár. Pedig hónapokig tartott ez a titokzatosság. Tanult. Héber betűket, ősi imádságokat tanult. A fiatal, tudós rabbi alig akart füleinek hinni, mikor Bór Tamás előadta első látogatásakor kívánságát. Vállalta a tanítást, ingyen, ilyen micvéhez ritkán jut az ember. A kurzus befejezése után Bór hatalmas összeget adott mesterének, használja fel arra a jótékony célra, melyre jónak látja.

*

— Tehát ebben maradunk, gróf uram. Holnap estére elkészítem a megállapodás szövegét, titkárom méltóságod elé fogja terjeszteni aláírásra. Jövő hó közepére összehívjuk a rendkívüli közgyűlést, méltóságodat kooptáljuk az elnökségbe, másnap jöhet a pályázati hirdetmény és két héttel rá megkezdjük az építkezés előmunkálatait.

— All right — feleli a gróf, miközben férfiasan megrázza az elnök kezét — örülök, méltóságos uram, hogy sikerült a dolgot ily gyorsan tető alá hoznunk.

— Méltóságos elnök úr, most telefonáltak a minisztériumból, várják méltóságodat — jelenti János.

— No, akkor nem zavarok tovább. Au revoir, kedves, igazán élvezet önnel tárgyalni.

Ruben: (Tel-Aviv) Tiberias. Collection of George Hellmann, New-York

Egyedül marad Bór Tamás. Megelégedetten zárja be a pénzszekrénybe a megállapodásról készült jegyzeteket, szivarra gyujt és becsöngeti az öreg szolgát:

— János, küldje fel hozzám a levelezésből Mandel kisasszonyt.

Jegyzőblokkal, jól faragott írónnal lép be a fiatal, igénytelen külsejű, szegényes ruházatú fiatal leány.

— Parancsol, méltóságos uram?

— Üljön le, Mandel kisasszony. Egy-két kérdésem lesz önhöz, ne haragudjék, ha esetleg fájó sebeket érintek velük. Ugy tudom, magácska árva, sem atyja, sem anyja — a leány szó nélkül bólint.

— Van-e valami rokona a fővárosban?

— Nem, méltóságos uram, senkim sincs.

— Vacsorára szeretném ma meghívni. És amikor a leány ijedt tekintetét látja, hozzáteszi:

— Nem lesz ott senki, jöhet, úgy, ahogy van. Feleségem és kis fiam örülni fognak, ha beváltom ígéretemet és vendéget viszek ma estére, vacsorára.

— Méltóságos uram... ne haragudjék... de ma lehetetlen... ma ugyanis... ma... nekünk... zsidóknak ünnepünk van...

— Tudom, kislányom, husvét, peszach, első széder este. Hiszen éppen ezért... vagy már más-hová hivatalos?

— Hát... hát... méltó... méltóságos úr... is...?

— Igen, kicsikém, én is zsidó vagyok — segíti ki Bór zavarából az ámuló, iruló-piruló leányt, akinek ez a kérdés akaratlanul tolt első meglepetésében ajkára.

— Nagyon, nagyon köszönöm, méltóságos uram — mondja könnyes szemmel a leány — így természetesen boldoggá, nagyon boldoggá tesz, mikor szabad jönnöm?

— Most rögtön. Szaladjon, szedje a kalapját, már otthon várnak reánk. És édes fiam, ha szívesen jön, ezután minden péntek este és ünnepnapon a mi leányunk lesz, jó?

A nagy ebédlő ünnepiesen terített asztala mellett fölcsendülnek az ősi elbeszélés szavai. Mandel kisasszony szemei előtt táncolnak a jólismert barátok: a hagada képei és betűi. Ragyog az ezüst gyertyatartó, ragyognak a gyertyák, a vitrinen a gyönyörű menóra... a legjobban ragyog négy boldog ember szeme a nagy fehér asztal körül.

És amikor Janika hangján fölcsendül önérzétesen, büszkén:

— Ma nistánó hálájlo háze... anya és apa összenéznek: ők tudják, miben különbözik ez az éj minden ezelőtti éjjeltől...

A gyertya sárga tüze is tud melegíteni.

Tipikus kép a párizsi ghettóból. Bild aus dem Pariser Ghetto

ESRIEL CARLEBACH (HAMBURG): UTI JEGYZETEK

„ISTEN FRANCIAORSZÁGBAN.“

Ha jól körülnézünk a zsidó Párisban, szerkesztőségekben, pártirodákban, hivatalos helyeken és törzskávéházakban, igen érdekes történetek jutnak tudomásunkra.

Például, hogy a Place de la Republique egyik lokáljában egy pincér megsértett egy zsidót; és ettől *a naptól fogva ide zsidó be nem tette a lábát*. A tulajdonos erre bűnbánó mogen-dovidot öltött és mindenféle zsidó társaságba igyekezett. A törzs-vendégek azonban nem bocsátottak meg ilyen könnyen. Mert *önérzetes zsidók*. Persze amellet *önérzetes franciák* is. Egy élcés zsidó mondotta nekem:

— Hogy hány zsidó van Párisban, azt pontosan nem tudom. De jöjjön el egyszer a nemzeti ünnepnapra, július 14-ére. Ahány francia zászló leng az utcákon, pont annyi itt a zsidó család... Csak a keleti zsidók negyedében van eltérés. Mert itt minden család két, három és négy zászlót tűz ki. Aszerint, hogy mennyi ablakuk van...

És miért ne? Franciaország — mondják — Franciaország először is: fölmentette Schwarzbartot, a pogromvezér Petljura megölőjét. Másodszor: honosít minket és állampolgároknak ismer el. Harmadszor: divattá tette a hosszú szakállt és így nem lehet megkülönböztetni a chászid zsidót a francia államhivatalnoktól. Negyedszer: nincs munkanélkülisége. Summa summarum: Vive la France!

A keleti zsidók népesítik be a St. terecskét, amelyről még szó lesz. Itt akarnak szobrot emelni a Franciaország szolgálatában elesett zsidó katonáknak. Ők, a keleti zsidók. És ki ellenzi a tervet? A francia zsidók! A hivatalosok, a consistoire, az Alliance, a nagy zsinagógák. „*Nincsenek zsidó elesettek!*“ — mondják ezek. Csak franciák vannak, akik elestek a hazáért. És ezeket megörökíti az

1924-ben felállított nagy emlékmű az „Arc de Triomphe“ alatt!... Viszont a keleti zsidók nem értik: Miért ne pihenjen a zsidó hősi halott a testvérei között és miért ne álljon emléke a zsidó temetőben? Amellett tört „jiddis“ nyelven hangsúlyozzák törhetetlen francia hazafiságukat. Csúpan csak *Párisban 80.000 jiddisül beszélő zsidó lakik*, akiknek az unokái, sőt gyermekei bizonyára már a francia irodalom előharcosai lesznek. Igaza van a világ közmondásának: Ha a szegény üldözött zsidónak ilyen jó dolga van itt, milyen elégedett lehet „Isten Franciaországban“. „Wie Gott in Frankreich...“

NAGYRABBI, NAGY RABBIK
ÉS EGY TUCAT RABBI.

De mindezt, az istenért, nem szabad a nagy nyilvánosság elé vinni. Én magam is megigérttem, hogy nem adom tovább, mert még, Isten ments, majd zsidó tömeginvázió indul Franciaországba és akkor hirtelen feltámad az antiszemitizmus és éjjelen át egy francia Hitler 107 parlamenti képviselőt kapna...

De különben a zsidók helyzetének van néhány szépséghibája Franciaországban is. Így például a munkaengedély megtagadása. Ha szivességet akar tenni a francia zsidóknak: ne jöjjön Franciaországba! És ne csábítsa, hogy filmet mutatnak be Párisban a diplomáciai képviselők jelenlétében a lublini nagy jesiva felavatásáról. Ez is antiszemitizmust csinál.

Annyit azonban mondhatok: az új Dreyfus-filmet nem engedjük pergetni. Az egész Dreyfus-affér különben is amolyan német találmány.

Ugy hírlik, a Grand-rabbin is ellene van... És Franciaország Grand-rabbin-ja az maga a pápa. Nem mondhatni, hogy kihasználja hatalmát, amely feltétlenül megvan, különösen azokon a napokon,

mikor a zsidók zsidóknak érzik magukat. Ennek dacára, vagy éppen ezért, a felhők fölött trónol és a hitközségek lelki vezetését átengedi egy sereg rabbinak, akik enyhe felügyeletet gyakorolnak az Alliance iskolái felett, azonkívül érdekelt körökben talmudot tanítanak és különös gondot fordítanak arra, hogy *Rabbi Gamlielt* salonképesse tegyék és *le docteur Gamlielnek* mondják. Azonkívül vigyáznak a chevrára és talán nekik köszönhető az az egyedül álló tény, hogy a női chevra tagjai a legelőkelőbb asszimilált körökből kerülnek ki és mindannyian *a saját autójukban érkeznek a halottmosdatáshoz*...

Emellett még vannak „nagy rabbinusok”. Ezeknek itt sokkal komolyabb jelentőségük van, mint máshol, mert ezek az egyetlen franciák, akik komolyan foglalkoznak a zsidósággal. Így ezek elégítik ki az elzásziaknak kissé komplikált vallási igényeit, amely törekvés igen nehéznek látszik. Egy felkiáltást hallottam erről, amely megérdemli, hogy följegyezzem; így hangzik: „*Nem tudom, mit veszített Németország Elzász-Lotharingián, de egyet tudok: zsidókat semmi esetre...*”

ÓVÁS BIARRITZTÓL.

A mélyen tisztelt utazó publikumot, különösen, ha zsidó alacsonyabbrendűségi problémái vannak, sürgősen óvjuk Biarritz látogatásától. Az ember éppen hogy belép a „Grande Plaze”-re, megpillantja a gyönyörű Biskayai Golfot és abban

a hitben, hogy a Pyrenneusok és a szárazföld között nincs zsidó, éppen el akarja mondani az áldást arra, aki a hatalmas tengert teremtette, mikor egy intő hang szólal meg mögötte: „Israelite!” Ugy érzi, megfenyítették, csodálkozva megfordul, de újra azt kiáltja valaki: „Israelite!”

Éppen elhatározod, hogy a képére mászol annak, aki ezt kiáltotta, mikor észreveszel egy hölgyet, aki a homokban hever, és mellette egy könyv: „*Juif non...! Israëlite!*” Mérlegeled, megszólítsd-e, hogy megállapítsad, hogy egy „mispóche” vagy vele, mikor a misztérium utolsó csöppje is jóérzésbe olvad. Ugyanis az 1930 Biarritzának nagy divatjáról van szó, Edmond Cahan, egy francia-zsidó katonatiszt regényéről, amely Biarritzban és San Sebastianban játszik. Mindenki megveszi, mindenki olvassa. Minden ujságárus rekedtre kiabálja magát: „*Israelite!*”

10 német ismerősömet odakivánom Biarritzba. Le kellene feküdniök a strandra, hogy láthassam, amint mindig újra és újra összerezzennek, ha felhangzik az izraelitaságukra emlékeztető kiáltás. Félek, az üdülésükből semmi sem lenne. Amiért is óva intem őket Biarritztól.

LOURDES AJÁNLÁSA

Ezzel szemben melegen ajánlom Monsieur Lévy Lourdest. Természetesen bizonyos fenntartással. Lourdesben ugyanis azt reméltem, hogy a

A franciaországi zsidók egy francia katona helyett egy amerikai ismeretlen katonának emeltek emlékművet

A nagy templom előtt. Synagoge. Rue de la Victoire.

A híres Hanurabbi-Relief a Louvre-ban

szent forrás egy előkelő gesztussal kigyógyít bajaimból. De mikor ez a remény beléhullt a forrás-vízbe, Lévy úrhoz fordultam, akinek neve ismerősnek tetszett. Ő optimista és emlékekkel és anzikszkártyákkal kereskedik. Mindkettő így jut kifejezésre:

— Vegyen egy Photo-albumot!

— De hisz itt csak a forrás és a templom látható!

— Nos és? Hisz ezek a legfontosabbak Lourdesban!

— Igen? Tényleg azt hiszi, hogy gyógyít?

— No de mennyire, ezt nekünk Lourdesban a legjobban kell tudni! Az emberek eldobják a mankóikat!

— Tényleg? Akkor elhoznék ide egy ismerőst, aki gyógyulást keres.

— Igen, tegye ezt, biztosan használni fog neki. Esetleg nálam lakhatna...

— Ez nagyon kedvemre lenne. Csak egy nehézség van, Lévy úr — az ismerősöm csak kósert eszik...

Hogy monsieur Lévy, most, miután magához tért affeletti meglepetésétől, hogy egy eleven zsidót lát maga előtt — kevésbé lelkesedett a forrásért, fölösleges elmondani.

ROMOK TOLEDÓBAN.

Visit Toledo, the most characteristic of Spanish cities! Látogasd meg Toledót a legjellegzetesebb spanyol várost! Ezt mondják az összes uta-

zási irodák, az összes idegenvezetők. Amit azonban nem mondanak az: látogasd meg Toledót, Európa legrégebb zsidó városát, a zsidó alapítást, a zsidó élet színhelyét Kr. e. 500-tól 1492-ig. Sante Maria Blanca, mondják a város lakói a kathedrale mellett a legszebb templomunk. Hogy ez egy régi zsidó zsinagóga, ahol a faragásokban még héber betűk állnak — ezt senki sem mondja.

Te viszont, téged csak ez érdekel, te az egész óriási épületben a te törzsed szimbolumát látod, az írott boltozatokban pedig egy letűnt világ szögletes betűit. Látsz egy templomot, mely mauzoleum-szagot lehel és kutatsz: talán akad még egy héber betű, még egy héber szó, amelyről lehullt az aranyozás.

És elgondolkodol. Ha így van, ha így el lehet törölni egy egész világot, ha Spanyolországban a spanyol kultúra körül kifejtett évszázados munkásság után, egy tollvonással eltörülték a zsidó szeretetnek világát, lehet-e számunka egyetlen hely a földön, amellyel egyek maradhatunk. Ha Spanyolországban csak két felirat maradhatott fenn, — hol maradhat több belőlünk?

Nem közömbös-e, hol vagyunk, van-e ország, amely meg tudja köszönni szolgálatainkat, ha Spanyolország így el tudott felejteni. Vagy minden, amit az idegen kultúrákra való megtermékenyítő hatásról beszélnek, üres szóbeszéd? Amit teszünk a földért tesszük, önmagunkért, kiért?

Holnap a kultuszminisztériumban beszélnem kell a spanyol zsidók visszatérési mozgalmáról, a zsidó kultúrmunka méreteiről, a Spanyolországgal való kapcsolatokról. De mikor Toledo romjain erre gondolok — elveszítem minden bátorságomat. Ugy érzem, mintha orvosi gyógylehetőségekről volna szó — a rég megtörtént halottvizsgálat után.

*Rue de l'Hotel Ville, a „Stiblach“ uccája.
(Chassidim Bethäuser)*

Kiss Arnold: Útravaló a Szentföldre utazóknak

Az Útravaló című verset Kiss Arnold felolvasta a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének a szentföldi zarándokok tiszteletére rendezett márciusi búcsúestjén. („Szombat” márc. 17. sz.)
Patai József a tengerről, Cyprus szigetén át küldte költőtársának a válaszverset

Patai Józsefnek testvéri szeretettel

Boldogok, kik mentek
Messze napkeletre,
Port és szennyet, átkot
Lerázva, feledve.
Boldogok, kik szálltok
Télből a tavaszba,
Ajkatokat sirra
Szent rögre tapasztva.
Útra ha indultok:
Vigyétek el könnyem.
Vándor kelyhetekbe
Oh, hogy beletöltsem.
Öntsétek ki ottan,
Hol a könny fölszikkad,
Romfalak tövében
Zsidó hajnal pirkad.
Hajótokat látom,
Áldott: ringó útja,
Tenger tükrén látom,
Vágyott révbe futva,

Béna madár így néz
Föl a fényes égre
Hol merészen szárnyal
Szabadabb testvére,
Csókom csókoljátok
Minden kicsiny rögre
Nyomotokban felleg
Síró vágyam röpte.
Apám csöndes sirján
Könyörgök egy áldást.
Azt vigyétek útra
S halott anyám álmát.
Fáradt szívem kertjén
Termett őszi rózsát
Tűzök szívetekre
— Tán utolsó rózsát —
Utatok elébe
Öreg pap imáját
Úgy szórom remegve
Ezt a könnyes áldást,

S ha majd hazajöttök:
Hozzatok számomra
Hebroni sírokról
Port egy kis zacskóba,
Színaranynál drágább
Minden hantja, röge,
Puhább, mint a bársony
Selymes lágy göröngye.
Úgy ringatni nem tud
Örök altatóba
Ezeregy éjjelből
Serezádé nóta.
Hozzatok hát álmot.
Mákonyport szememre,
Bódítson, öleljen
Utolsó fektembe.
Ha az esti árnyak
Fölémbe szállnak:
Hadd ágyazzák majdan
Fejem vánkosságának...

Patai József: Ne küldj könnyet, testvér...

Kiss Arnoldhoz „Útravaló” versére válaszul

Ne küldj könnyet, testvér,
Szünjön bánat-ének,
Könnyek sodrán vittek
Fájó ezer évek.
Boldog hullámokon
Boldog ősi révbe
Röpít hajónk mostan
Új élet elébe.
Jeruzsálem bércén
Leborulok csöndben,
Apám gránit-sírlát
Áztatja ott könnyem.
Olajfák hegyének
Sziklái közt vájták,
Hol próféta-szentek
Testvérüket várták.
S égi szót hallok ott:
„Sírok sziklatömbjét
Zúzzátok görönggyé
Túrva apák földjét!”

Hol szikkadt rögöt szánt
Júda új parasztja,
Lehajtom homlokom
A hűs ekevasra,
S újjaimmal lágyan
Morzsolom a hantot.
Mintha ősi dalra
Pengetném a lantot.
Onnan, hol kígyózik
Ezer új barázda,
S zsoldáros énekek
Szökkennek kalászba, —
Rögöt, dalos Testvér,
Onnan hozok Néked.
S újhódás virágát,
Mely nem altat, — éltet!
Hol izzó tűz-napon
Gulát tör rakásba
Bronzos fiúk, lányok
Kemény kalapácsa,

Leülök melléjük
Én is csupasz földre.
Bibliás nótákkal
Én is követ törve,
S szedem, hozom, osztom
— Tele van a véka —
Ilyen most gerinces
Gálil ivadéka! —
Hol halál-mocsárban
Hallelúja zendül,
S föltámadó dal zúg
Pusztákon keresztül.
Fölrázva álmából
Judai oroszlánt. —
Onnan hozok Néked,
Néhány dallam-foszlányt.
S szövögetjük, szöjjük.
Dalolgatjuk, zengjük.
Örök ébresztőül,
Dalos Testvér, együtt...

BÁLINT JENŐ: NEM ETTEM HÓMECOT

Állítom, hogy nem ettem hómeccot. Nem mondom, megkívántam, de az még nem bűn. Annál sokkal büszkébb voltam, semhogy ettem volna, amire élénk példa, hogy pénzem sem volt rá akkor. Mindössze egy és fél krajcár volt a zsebemben, az óriás pedig háromba került. Ez az egyik. A perecről ne beszéljünk. Az vizes volt és feltűnően sós. Ezt a Landesmanntól tudom, aki vett egyet és meg is ette az egészet. Egy falatot nem adott belőle, esküszöm. Két harapásra lenyelte, ez egy barát, nem fél az Istentől. De én? Én csak álltam és néztem a perecesembert és a nagy kifliket. Szép, nagy kiflik voltak, ropogósak, ez látszott rajtuk és az is, hogy melegük még, mintha most bujtak volna ki a kemencéből. Az egyiken szép nemzeti pántlika volt, ez egy hazafias kifli volt, sokkal kövérebb és nagyobb, mint a többi. Ezt megvettem volna, ha pénzem lett volna és ha szabad lett volna. Ha a jó Istenke megengedte volna. De aznap nem engedte, mert húsvét volt. Igaz, hogy már csak félünnep volt, a szédekek már elmúltak... De azért a hómecc máma is hómecc... Meg aztán nem is volt pénzem akkor. Ez a tényállás. Ezt mindenki el is hitte nekem, csak egy ember volt ezen a világon, aki nem hitte el, egyetlen ember a földön, a nagyapám... Reggel együtt mentem el vele hazulról, az egész úton nem szólt, csak fogta a kezemet, hogy meg ne szökjek és vitt, vitt, mint egy bűnöst, haragos arccal, a templomba... Mikor odaértünk, eléem tett egy imakönyvet, itt maradsz, mondta, egy helyre rábökött az imakönyvben

De legnagyobb megdöbbenésemre már ette is, úgy falta, oly mohó étvággal, hogy majd kidült bele a szeme...

a nagy gyűrűsujjával, innen, mondta mérgesen és megrázott, mint valami lulefágot. Nagyon mérges ember volt az én nagyapám, már korán reggel mérgeledött, mikor felkelt az ágyból. Nálunk lakott az egyik szobában, nagy tiszteletnek örvendett, mert mindig mérges volt és mert olyan szakálla volt, mint királyunknak, I-ső Ferencz Józsefnek, akit nyomtatásból ismertem, de személyesen soha nem láttam. De azért büszke voltam rá, hogy olyan, mint egy király, csak éppen nincs országa, csak egy szobája és egy hosszú-szárú, régi, nagyon sárga tajtékipája... Ilyen viszont a királynak nem volt és így kvittek voltak, a nagyapám meg a király...

Még mindenki aludt, mikor ő már imádkozott, de már akkor is mérges volt, nagyon haragosan nézte az imakönyvet és énekelt hozzá és mindenféle szíjjal földíszítette magát, hogy egész kidagadtak az erek az egyik karján... A homlokára kis, fekete kockát illesztett, akármilyen hideg volt, nem törődött vele, így állt oda az ablakba minden reggel... Ő az anyám apja volt, szóval az anyám az ő kislánya volt... Mi hatan voltunk gyerekek, mind az anyáméi voltunk, de azért a nagyapám úgy beszélt az anyámmal, mint egy kislánnyal... Ez nekem sehogy sem tetszett és egyáltalán nem ment sehogy a fejembe. De az anyám ezt természetesnek vette, úgy hizelgett neki, mint egy gyerek és minden parancsát teljesítette, mégsem volt mindig megelégedve vele. De akkor sem szólt neki az anyám egy szót sem, csak bement a másik szobába és sírt... Nagyon sokat sírt az anyám a nagyapám miatt, de azért tisztelte és szerette, amíg élt...

Ja, igen, ott álltam a templomban és moccanni sem mertem, csak néztem az imádságot és szomorúan gon-

...nem látszott ki belőle semmi, csak az orra...

doltam arra, hogy milyen boldogtalan vagyok. Ő, a nagyapám, nem sokat törődött velem, magára terített egy hosszú csikos lepedőt és úgy beburkolózott abba, hogy nem látszott ki belőle semmi, csak az orra. Allt egy helyben, mint egy orgona. És zenélt. Nem volt ez ének és nem volt ez zene. Valami mind a kettőből. És nem volt víg és nem volt szomorú. Ez is valami mind a kettőből. Órák teltek el így. Lélekzeni nem mertem, csak nagyon kicsiket, Istenem, gondoltam, milyen jó volna most a Landesmannal, akivel megbeszéltem, hogy korán reggel találkozunk a víztorony alatt... Szerettem volna legalább leülni, de ezt se mertem, egyszer megpróbáltam, lassan lefelé ereszkedtem, de erre, mintha a könyökével látta volna meg, vállon ragadott és felrántott onnan...

És tovább zsongott nagy lepedője alatt, mint valami zenélőgép... Úgy állt ott, mint egy bálvány, tudniillik a tanító úr mondta egyszer, hogy olyan mozdulatlan, mint egy bálvány. A Spitzre mondta, aki nem tudott felelni éppen. Csak állt és bámult. Ezt akkor megjegyeztem magamnak, ezt a bálványt, hátha szükségem lesz rá egyszer az életben. Szóval erre gondoltam és arra is, hogy úgy néz ki, mint Anonymus a ligetben, azzal a különbséggel, hogy az ül egy ilyen hosszú lepedőben, ellenben nagyapám ezt állva csinálja. Ez nehezebb, gondoltam, szobornak lenni sokkalta könnyebb. De ezt már az uccán gondoltam. Ezt az Anonymust. Nem is tudom, hogyan sikerült kikerülnöm bentről. Akkor határoztam el, hogy megugrok, mikor nagyapám leborult a pad támlájára, mint egy sírkőre és egészen beburkolta a fejét... Sokáig maradt így, egészen mozdulatlan, nekem hevesen verni kezdett a szívem, most, gondoltam, most ellépek és megint csak nem mertem... Hát ha éppen akkor emeli fel a fejét a padról... Tízszer is elhatároztam és egyszer se mertem... S egyszer, anélkül, hogy elhatároztam volna, egyszerre kiléptem a padból és lassan kísétáltam a templomból... Az uccán szépen sütött a nap, mert bent hűvös volt, jéghideg volt a kezem, majd egyszerre ugrálni kezdtem, megdermedtem... Az ucca barátságosan fogadott, senki nem talált feltűnőt rajta, hogy kint vagyok... Csak én, egyedül én éreztem egy kis nyomást a lelkemben, mint valami bűnös, aki vétkezett... Ez még a kisebbik nyomás volt, a nagyobbik a nagyapám volt a szívemben... Ha észre-

veszi, hogy meglógtam... Próbáltam másra gondolni, hogy jól érezzem magam, de ez a gondolat egyetlen percre nem ment ki a fejből... Elrontott mindent. Elsötétítette a szívemet és elsötétítette a napot az égen... Csak akkor felejtettem el, mikor megláttam a Landesmann-t a víztorony alatt, már menni készült éppen...

Még ő neheztelt, hogy mennyire nem vagyok szavahihető ember, egy órája vár már, az egész nap fuccs, ha nem nézné, hogy ünneplőben vagyok, egy jó csárdást azonnal lekenne nekem... Látszott, hogy imponál neki az új ruhám, mindenféle hízelgéssel próbált kiengesztelni aztán, de akármit csinált, én rá se néztem többé, mint aki méltatlan hozzám. Így mentünk egymás mellett szótlanul, csak ő beszélt, mindenfélét előkotort a zsebéből, többek között egy darab csokoládét is, de csak egy pillanatra, még azt se láthattam, hogy mekkora, de mindjárt tisztában voltam vele, hogy hómecc... Persze, ezt eldugta és másról kezdett beszélni, mintha engem érdekelt volna, hogy a zsebében van a csokoládé... Meg is mondtam neki ezt, nehogy azt gondolja, hogy én ezt észrevettem, ezt a csokoládét, mert az hómecc és én úgy sem ennék belőle egy falatot sem... Erre kivette a zsebéből és mindjárt utána egy másikat is, ide nézz, mondta, van ebből még a zsebemben egy egész tucat... És egy ilyenmel megyek én husvét ünnepén kirándulni a szabadba... Jól van, nem baj, majd megveri a jó Isten, nekem nem kell belőle, zabálja meg az egészséget, az ő baja... Így értünk ki a ligetbe és így találtuk meg a perecesembert... A kosara tele volt és egy hosszú rúd volt az egyik kezében, az is tele s tele volt

Semmit nem bántam, csak azt, hogy nem hittek nekem...

perecekkal... De ami a legfőképp lekötötte a figyelmemet, az a kosár volt, amiből óriási kiflik kandikáltak ki, ami igazán lenyűgöző látványt nyújtott... A Landesmann nem sokat teketóriázott, elővett a zsebéből egy hatost, még vissza is kapott belőle és egy óriáskiflivel távozott onnan... Na, gondoltam, ha ezt a jó Isten most látja, akkor a Landesmann nem tud beleharapni a kiflibe... De legnagyobb megdöbbenésemre már ette is, úgy falta, oly mohó étvággyal, hogy majd kidült bele a szeme... Már az egyiknek csak a vége volt meg, ezt felém nyújtotta teli szájjal, ne... Egy akkora kifliből egy ilyen kis darabot. Már éppen föl akartam háborodni ezen, mikor azt is hirtelen bekapta, mint egy nagy hal a legyet...

Így telt az idő csupa fölháborodás között. Mindent megevett, mindent kiélvezett, én meg csak néztem, ahogy ő megállás nélkül vétkezett. Így történt a körhintánál is. Gyere, mondja, gyere csak utánam, majd meglátod, milyen nagyszerű, ide nézz, mondta és ráncigálni kezdte a kezem... Egy kövér ember elé hurcolt, aki folyton kiabált, öt krajcár, mondta, tessék, tessék, a verkli meg szólt és csak úgy tódult a nép... A Landesmann súgott neki valamit, mire a kövér ember belökött bennünket egy sötét helyre, ott felmásztunk egy padlásra és mire magamhoz tértem, azon vettem magamat észre, hogy körbe sétálok és egy vastag rudat tolok szüntelen magam előtt... Kint szólt a verkli és a kövér ember kiáltása hallatszott, egy kicsit gyengébben, de azért rekedten... Sejtelmem sem volt, mi lesz ebből, mikor lesz vége, azt se tudtam, mit csinálok, hol vagyok... Meg akartam kérdezni ezt a Landesmanntól, de a hangom nem hallatszott a lármától, egyáltalán sok fiú volt ott fönt, egyik se látta a másikat s mind tolt maga előtt egy hatalmas farúdat... Egyszerre megállt mindenki, a farácsok is megálltak, az egész szerkezet megállt s a fiúk nagy rivalgások közt lefelé tódultak a padlás-

...esküszöm, nagypapa, nem ettem...

ról... Én is utánok. De valahogy eltévesztettem őket, mert mire én leértem, már egyik sem volt mellettem s azon vettem észre magamat, hogy egyedül vagyok... A ruhám csupa piszok volt, a kezeim pedig szurkosak... Úgy álltam ott, mintha leestem volna az emeletről... Éreztem, hogy sírni akarok, de visszatartottam, nehogy kinevessen a Landesmann... Ijedten néztem körül, hova lett... Egyszerre csak azt látom, hogy a ringlispilen integet, egyik szárnyas falóról... És kering ott a többi fiúval és ordít teli torokkal, mint egy vadállat... Az egész világ keringett körülöttem, olyan volt az egész liget, mint egy nagy ringlispil... Szédültem. Mikor magamhoz tértem, a Landesmann röhögött teli szájjal mellettem és tömte a kiflit magába, mint valami teli zsákba, alig fért beléje...

...Késő este volt, mire hazakerültem. Na, gondoltam, most jól nézek ki. Amit én ezért kapni fogok. Miért is nem maradtam a templomban. Most ez mind nem volna. Ez a sok vétek. Nem is merek bemenni. És hogy nézek ki. Az új ruhám. Milyen nehezen vették meg. Mennyit kellett sírnom érte. S itt van. Így menjek be? Az ablakon keresztül már látom, ott ül mindenki. Az egész család. Az anyám gondterhesen néz, biztos rám gondol, hol lehetek. A nagyapám olyan fehér, mint a fal. Elgondolkozva néz. A testvéreim csendesesen lapulnak az asztal mellett, az apám meg olvas egy imakönyvből. Nagyon gondterhes arca van. A többire már csak homályosan emlékszem. Csak karokat látok magam előtt és villámokat szóró tekinteteket. A nagyapám kiáltoz valamit, de én csak ezt a szót hallom, ezt, amit a legtöbbször emleget, hogy hómecc. Nem, jajgatom, nem ettem, a jó Isten úgy segítsen, nem ettem hómeccot, csak a Landesmann, egyedül ő... Valahogy kikecmergek a fölháborodás lavinájából és azt látom, hogy egyedül vagyok... Egész este egyedül, csak az anyám jön néha ki hozzám és tálalja elém a vacsorát... Én meg szipogok, mentegetem magam előtte, de ő nem szól, csak nagyokat sóhajtoz és önti a levest a tányéromba és a nagy maceszos gombócot...

Semmit nem bántam, csak azt, hogy nem hittek nekem. Hogy nem hitték el, hogy nem ettem hómeccot. Ez volt a legnagyobb szomorúság az életemben akkor. Ha még ettem volna. De nem ettem. Az egészet a Landesmann ette meg. De hiába beszéltem. Legfőképp a nagyapám nem hitte egy szavamat se. Rám se nézett többé. El voltam veszve számára. Végkép. Nem állt velem szóba többé. Soha. Mikor kikisértük a temetőbe, akkor is hallgatott, de én nem törődtem vele, gondoltam, most megmondom neki. Őszintén és becsületesen. Itt a temetőben. Az Isten színe előtt. Itt csak nem fogok hazudni. Mikor már mindenki elment a sírtól, én visszamaradtam, de messziről még láttam, amint az anyámat megfogják és úgy támogatják kétoldalt... Oda osontam a sírhoz, de előbb egy virágot téptem egy másikról és azt átnyújtottam a nagyapámnak... A kezemet a szívemre tettem és így mondtam, áhitattal és bűnbánattal a szívemben: esküszöm, nagypapa, nem ettem... Az életemre esküszöm, hogy nem ettem hómeccot, béküljünk ki, legyünk jóban, legyen boldog a földben, kezeit csókolom.

FODOR FÜLÖP: AZ ÚJ ZSIDÓ MÚZEUM EPERJESEN

Az eperjesi új zsidó múzeum, Eperjes városának jóvoltából, a „Kunst“-bástyában és a hozzáépített, új épületszárnyban nyert elhelyezést. Az idegen szemlélőt megragadja az építmény egy részének ódon, régies formája és jellegzetes ősisége. A múzeumnak ez a része a régi, középkori várfalnak egy bástyája volt. Az emeleten még 4 lőrés látható. Körülbelül a XVI. században egy német molnár ebben a bástyában egy olyan vízművet létesített, mely 300 évig látta el Eperjes városát vízzel. Az általa konstruált zseniális szivattyú-szerkezet a malomárok, egyúttal a várnak vizét egy reservoárba emelte és onnan facsöveken a Fő ucca közepén levő cisternákba hozta. Ez a nagyszerű szerkezet adta a bástyának a „Kunst“ nevet.

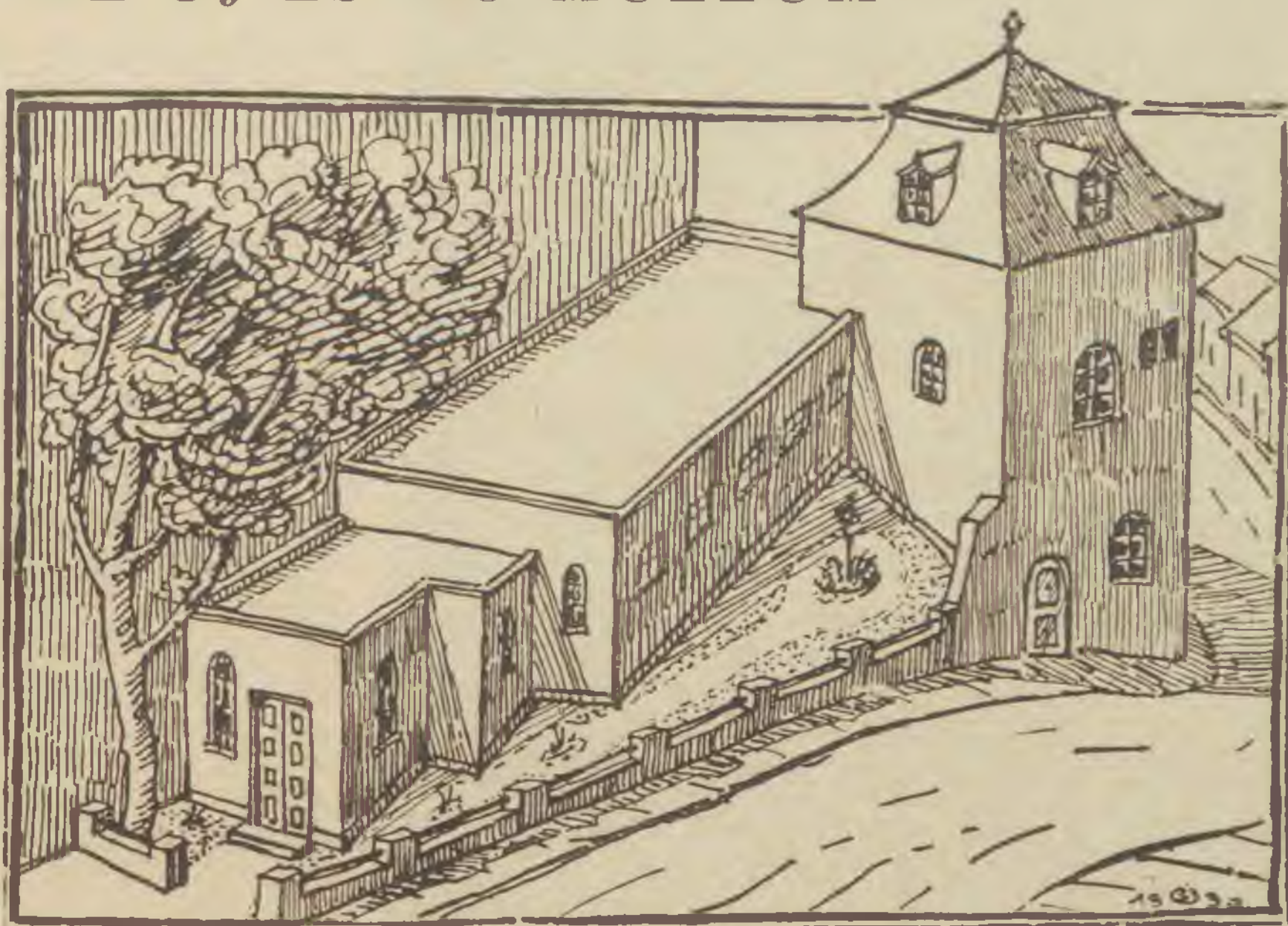
A múzeumegylet főleg a szlovenszkói műemlékek összegyűjtésén fáradozik. Nemes fémből alkotott műtárgyak alig vannak; primitív anyagú, tartós, csupán hasznossági tekintetben előnyös, fa, ólom, vörösréz, bádóg, stb. tárgyak mutatják a forma és motívum kialakulását. A vidék zsidóságának szegénysége így nem gátolta a népies művészet kifejlődését.

A múzeum relikviái 3 teremben vannak elrendezve.

Az épület új szárnyában, a nagy kiállító-teremben kerültek elhelyezésre a porauchesok, thóráköpenyek, képek és kéziratok. Itt láthatók különböző akvarellek, főképp zsidó temetőkről és a neves festőművészek képei.

Külön szekrényben őrzik dr. Austerlitz Mayer volt eperjesi rabbi műveit. A rabbi oklevele, mely Rapaport prágai, Lipschitz szántói és Hildesheimer eisenstadti rabbi (majd berlini szeminárium igazgató) által van aláírva, szintén az emléktárgyak között foglal helyet.

A kézirat-gyűjteményben találhatók a nagy rabbi, mint Löw Lipót, Rabbi Asch, Teitelbaum olaszliszkai csodarabbi; a világi nagyságok közül Vázsonyi, Kiss József, Einstein, Hubermann, Rothschild, Stefan Zweig kéziratai. Érdekes okmányok vannak az eperjesi kereskedelmi „Céh“-ről, melyek közül említést érdemel egy privilégium-irat Mátyás királytól a zsidókkal szemben, valamint a Céh tiltakozása a zsidók kereskedése ellen 1722-ből. Az eperjesi zsidók történetére jelentős az az irat, melyben a kereskedelmi Céh tiltakozik az első zsidónak, Holländer Márkus szeszkereskedőnek (Brandwein-Arendator) letelepe-

A zsidó múzeum épülete Eperjesen. Das jüdische Museum in Presow

dése ellen. (1808.) Ezt az okmányt az érdekeltek külön-külön is aláírták.

Különösnek tűnik Eperjes város egykori gettójának, Sebeskellemes zsidó községnek tiltakozása, az istentiszteletnek katonaság által való megzavarása miatt. (1853.)

A második csoportozat a földszinti terem a „Kunst“-ban, főleg templomi dolgokkal, előimádkozói és mizrach-táblák, finom, ollózott papírmunkák, továbbá vasból és rézből való gyertyatartók. Vannak vörös-réz vert és cizellált „Kijór“-ok (mosdók). Szép egy fayance-kulacs „perez“-idézettel: Al tisztákal, bakankan, éla bame sejis bo. „Ne a korsót nézzed, hanem azt, ami benne van.“ Művészies egy almemorács vasból, madár, virág és állatdíszekkel 1780-ból.

Végül az emeleti terem, ahová belső csigalépcső vezet, amelyben 12 nagy üvegszekrény van elhelyezve. Itt a legkülönbözőbb tárgyak sorakoznak egymás mellett. A szombati dolgok tömördek sokaságban; körülbelül 60-féle beszomim-doboz, 20-féle mezusa, 40-féle jad, klé-kodcsok, thórák, chanukai menorák, snóder-dobozok, fafaragások, keramikok, pecsétek, jelvények, chewra-kadischa, ereklyék, purimi, nagyünnepi tárgyak. Külön szép elhelyezést nyert a palesztinai osztály.

Megkapó a XVIII. század végéről felfedezett templomi falfelirat, mely 1928-ban a múzeum-egylet alapításához vezetett. A múzeum-egylet vezetőségének, Bárkay Jenő elnöknek és dr. Austerlitz Tivadar alelnöknek önzetlen kultúrtevékenysége megvalósította a zsidó műemlékek intézményes védelmét.

A *Mult és Jövő* olvasóit az elnökség felkéri, hogy a birtokukban levő műtárgyakat, zsidó nagyságok kézírásait és arcképeit szíveskedjenek közvetlenül vagy a *Mult és Jövő* útján a múzeumnak eljuttatni.

Macesz-csomagolás Amsterdamban (Universum Photos, Paris)

Peterdi Andor: Napon sült pászka

Fajtánk és sorsunk szimbólumát látom,
E napsütötte szintelen kalácson,
Íztelen, száraz és bánatos fehér:
Se nem kalács, se nem kenyér.

Kerek, mint a nap és kerek, mint a folt,
Mi századokon át a hátunkon volt,
Ha megtörjük sír, zizeg, zokog, remeg,
S hallom a szenvedő testvéreket.

Van hangja és lelke ennek a kenyérnek,
A messzi multakról komoran mesélget,
Vándor karavánok morajlását hallom,
Amikor osztom s áldásra tartom.

Inséges sorsot képletez minékünk,
És azt, hogy örökké csak a napba nézünk,
A melege, lángja, teremő hatalma,
Inséges fajtánkat el sohase hagyja.

Járhatunk bárhol, akármilyen tájon,
E kenyérünk meglesz e borús világon,
Kerek, fehér pászka, bús vándor kenyér,
Rabszolga kalácsnál százszor többet ér.

És ha majdan egyszer mind hazatalálunk,
S a szent anyaföldben vetünk és kaszálunk,
Rózsálló kalácsa dagad e kenyér:
Amely itt száraz, íztelen, fehér.

UJVÁRI LÁSZLÓ: A JESÍVÁTÓL A FRANCIA IRODALOMIG

Ujvári Péter már örökre elpihent és a fiai rendezgetik a hátramaradt írások ezreit. Valamikor ő fogta a kezüket, tanította meg járni őket és ő tőle tanulták a betűvetést. Most nekik kell az írónak alkotó lelke elé teríteni az utat, hogy ami eddig rejtetlen maradt gyöngybetűs kéziratok útvesztőjében, koferek és fiókok mélyén, odakerülhessen a könyvtárványokra, a már megjelent könyvei mellé. Egy író élete zsufolódik itt össze ezekben a kéziratokban, egy író élete küzdelmeivel, fájdalmaival és halk örömeivel. És mindaz, ami valójában vér, verejték, mosoly, munka és szenvedés, egy emberélet: a jogi szótár szerint egyszerűen csak: irodalmi hagyatéék.

*

Ebből az irodalmi hagyatékból első könyvnek *A mécs mellett* című regényét rendezzük sajtó alá. A mécs, a szegény bócherek lámpája, amely mellől *Pinchesz Juda Groszmann* is elindult egykor, hogy az irodalomba, mint *Ujvári Péter* érkezzék be. A jesivák világából való ez a regény; nekünk regény, az írónak élmény és emlék az ifjúkor messzibezuhant napjaiból.

Induló életének első stációja volt a jesiva, azért is adjuk elsőül ezt a regényt, a jesivák regényét.

*

Jerôme és Jean Tharaud-nak, a hirneves francia íróknak *Sáron rózsája* című nagysikerű regényük ezzel a dedikációval jelent meg:

*A mi barátunknak
UJVÁRI PÉTERNEK,
aki élte a jesivák életét.*

Ennek a dedikációnak is van története és szorosan összefügg *A mécs mellett* című regénnyel.

Az irodalmi hagyatéék nyitott Baedekere egy író életének és a megőrzött levélkötegek lapjain rátalálni a két franciának arra a lelkesülő elismerésére is, amellyel *A mécs mellett* zsidó szerzőjének adóztak és ami felfedi könyvük szokatlan ajánlásának igazi hátterét.

*

1912-ben *Jean Tharaud* meglátogatta apámat és elmondotta, hogy fivérével együtt regényt szeretne írni a magyar-zsidók életéből. Arra kérné hát a magyar-zsidó író, ismertesse őt meg az itteni zsidók világával. Az első látogatásból széles irodalmi kapcsolat, sőt barátság lett és *Jean Tharaud* estéről-estére hallgatta apám előadását magyar-zsidók életéről. E beszélgetések folyamán alakult ki *Tharaudék* megírandó regényének kontúrja és a Goncourt-díj nyertes francia író úgy jegyzetezett Apámnál, mint valami diák, aki tanulni jött a mesterhez.

Aztán *Tharaud* elutazott és levelezés indult meg közöttük. Különös levelek ezek, amelyek Párizsból jöttek. Minden sorukban kérdeztetés. Kérdeztetés a regényhősről, akit olyannak akartak megírni, amilyen-

nek azt Apám elképzelte. És az egyikben vallomás Apám művészetéről és *A mécs mellett* című regényéről, amelynek német fordítását: a *Beim Lämpchen*-t olvasták. A *Beim Lämpchen*-t, amelyhez hasonlókat szerettek volna írni, mikor hozzáfogtak a *Sáron rózsájának* megírásához.

*

„Kedves Uram, barátom, — írja Jean Tharaud egyik levelében —, Baranyai* megírta a sajnálatos kalandot, amely levelem fordítását érte. E levélben megírtam örömet és gyönyörűségemet, melyet a *Beim Lämpchen* olvasásában találtam; az, hogy minden sorában egy jelentős tény, vagy meglepő érzésvilágot fedeztem fel, teljesen elfeledtette a nehézséget, amelyet nekem a német nyelv olvasása okoz. Regényében fölismertem sok részletet, melyet már elbeszéltem, de mindazonáltal bámultam azt a módot, ahogyan ön e részleteket művébe olvasztotta. Az elbeszélés művészetének legjobb tulajdonságai az önéi s gyakran Dickensre kellett gondolnom szenzibilitása miatt, s az ön isteni adománya folytán, amellyel érzelmeit és gondolatait megeleveníti. Semmi sem elvont, minden mozgalmas. Különösen szerettem azt a jelenetet, melyben a kitűnő Berell örül, hogy Breindl néni bócherjeit munkában találja, azután a rabbi fájdalmát, mikor elüzi kedvenc tanítványát, továbbá a bócherok elutazását; Flesch hadnagy utazását Berlinbe, mely a humor egyik remeke. Az ön elbeszélésében a szenzibilitás mindig jelen van, de a gondolati rész sohasem jut túlsúlyra, s ami története kiválóságát teszi, az a gondolat és az érzélem szerencsés egyensúlya.

Megkaptam Hevesy** két levelét, melyek néhány öntől kért kérdésre felelnek. El voltam bájolva Amram Trebitz*** elutazásának elmondásával. Szeretném, ha ugyanilyen tónusban megírná nekem visszatérését. Hogyan vett búcsút Sofertől, ő s leendő veje? Utazásuk, gondolom, a sátoros ünnepek alatt történt. Írja le nekem megérkeztüket. Hogyan történt a híres vő bemutatkozása? Mik a személyek érzései? Végre kérem az eljegyzés szertartását és egy családi esküvő leírását...”

A levél csupa kérdés még hosszú oldalakon át. Tharaud maga is így fejezi be:

„Mennyi kérdés! Mennyi kérdés! És még mennyit tudnék öntől kérdezni. Még egyszer gratulálok a *Beim Lämpchen*-hez, mely különösen az én elégtelenségemre is világot vet. Tiszteletemet kérem átadni önagságának, ölelje meg nevemben gyermekeit és én maradok lekötözött s hálás Tharaudja.”

*

A „*La rose de Saron*” így született meg, hogy országokon át posta röpitette tovább Apám emberformáló gondolatait. „Aki élte a jesivák életét”, az két kézzel tudott adni a nagy szellemek szelíd önzetlen-

* Baranyai Zoltán, a Népszövetség magyar titkára.

** André de Hevesy magyar származású francia író.

*** Tharaudék regényalakja.

Egy hirdetőoszlop Tel-Avivban Eine Anzeige-Säule in Tel-Aviv

ségével és tanácsaira ilyen szavak jöttek Párizsból: „Ezerszer igaza van, ha azt mondja, hogy igazolni kell a mi Learünk vízióinak pesszimista karakterét.” — Vagy másutt: „Nagyon számítok önre, hogy ezt a lélekelemzést megcsinálja és konkrétizálja tényekben.”

Apám megírta a lélekelemzést és konkretizált tényekben. Ez az irodalmi levelezés vitte bele a magyar-zsidók életét a francia irodalomba. Mindez pedig hozzátartozik *A mécs mellett* történetéhez, mert egy regény története nem csak addig tart, amíg íródik, hanem azontúl is: amikor a hatásai mutatkoznak, mint amikor két francia író is azon termékenyül meg, amit egy magyar-zsidó író megalkotott. És hozzátartozik a történetéhez még valami. A *Sáron rózsája*, amely *A mécs mellett* szelleméből sarjadt ki és amelyet Tharaudék teleszöttek *A mécs mellett* motívumaival, százezres példányszámmal ért el Franciaországban, míg *A mécs mellett* itt hevert kiadatlanul, mert nem akadt magyar kiadó, akinek hátorsága lett volna a zsidó regényt kinyomatni. Az író, aki halkán és szerényen élt és írásait is félre tudta tenni a bölcsek megadásával, már elköltözött. Itt maradt írásait mégis átadjuk a nagy nyilvánosságnak a magunk szerény erejéből. noha gazdag és „altruista” hivatalos testületek, s kulturális intézmények közül egy sem akadt, amely erkölcsi kötelességének tartotta volna, hogy Ujvári Péter hátrahagyott alkotásait hozzáférhetővé tegye a kultúrközösség számára, amelynek íródtak.

DR. MUNKÁCSI ERNŐ: RÓMAI NAPLÓMBÓL

*Thodora nevű zsidó nő
pecsétgyűrűje Menorával,
pálmaággal és sófárral
Siegelring der Thodora
mit Palmzweig, Schofar
und Menorah
(Museo N. d. T. Roma)*

Octavia csarnokának romjai. Az oszlopcsarnok mögött látható a S. Angeló di Pescheria templom bejárata. Das alte Rom

AZ ÓKORI RÓMAI ZSIDÓK HITKÖZSÉGI, TÁRSADALMI ÉS CSALÁDI ÉLETE.

A katakombákban temetkezett zsidók fejlett hitközségi életet éltek. A zsidó községi élet szervei a sírköveken ismételten megjelennek: a *Gerusia*, az *Archon*, az *Archysinagogus*, a *Pater Synagogae*, a *Mater Synagogae* s a *Grammateus* alakjában. Ezek a hivatalok nem újak a zsidóság történetében. A Talmud már a zsidók palesztinai szervezeténél említi egyikét másikat s a római szervezet azt mutatja, hogy az ott élő zsidók a római latin-görög kultúrához asszimilálódtak ugyan, de hitközségi életükben megtartották az ősi hagyományokat.

A *Gerusia* a község képviselőtestületének felel meg. Az *Archonok* a végrehajtó-kollégiumnak voltak tagjai, ők intézték a község ügyeit, ők képviselték azt és ők is bíráskodtak. Az *Archisynagogus*, a Rós hakenesz, a község elnöke. A *Pater Synagogae*-nak jutott a legnemesebb hivatás: a szegények és betegek gyámolítása, valamint a halottak eltemetése. Az asszonyoknál ugyanezt a hivatást a *Mater Synagogae* töltötte be. A *Grammateus* a község jegyzője, írástudója, titkára volt.

Mily érdekes, hogy a római községi élet lényegében a XVI. században is ugyanaz maradt, ami volt az első században. A római község XVI. századbeli szervezetében megtaláljuk ugyanezeket a tisztségeket. Az egész változás csak az, hogy a latin és görög elnevezések helyébe héber vagy olasz nevek jöttek.

S ha a közélettől eltekintve, figyelmünket

azoknak a római zsidóknak magánélete felé irányítjuk, akiknek emlékét a katakombák megőrizték, meghatva állunk a zsidó családi élet szentsége előtt. A sírkövet gyermekek emelték szüleiknek, szülők „édesek”-nek nevezett gyermekeiknek, férjek „hűséges” feleségüknek, menyasszonyok elvesztett vőlegényüknek. Férje emlékéhez hű maradt feleség emlékét hirdeti az egyik kő: „Itt fekszik Agentia, aki csak egyszer ment férjhez, aki fiatal férjével 9 évet élt együtt”. Mily meghatóan hangzanak e szavak: „Aurelius Hermatiusnak, derék férjének állította Julia Afrodosia, aki kérve kéri, hogy férje mellett tartsák fenn neki a helyet, ha már ő nem lesz”. Vagy egy másik: „A derék feleségnek, Sabinának, aki 18 évet és 3 napot élt. Germanus állította derék feleségének, aki fiatal férjével 3 évig és 3 napig élt együtt.” A gyermeki szeretet hűsége szól ebből a feliratból: „Benedicte Marie vere Benedicte matri et nutrici”: „Benedicta Máriának, valóban áldott asszonynak, anyánknak és táplálónknak”.¹⁾

Vannak sírkövek, amelyek a közvetlen palesztinai származást tüntetik fel. Így említik Makedonis-t a „héber”-t, aki a palesztinai Caesarea-ból való.

A feliratok nyelve külön tudományos érdeklődésre tarthat számot. Amint már említettem, a

¹⁾ Benedicta a héber „berúchá” = „áldott” fordítása. A császárok korában ritka volt az az önfeláldozó anya, aki gyermekét maga szoptatta. Ezért van erre külön dicsérő hivatkozás.

feliratok legnagyobb része görög, kisebb része latin és csak néhány szó a héber. Szinte emlékeztet a mai modern zsidó temetők felirataira, ahol mindjobban eltűnik a héber szó s csak a feliratok végén lévő eulógiában marad meg. Ezt találjuk itt is. A legtöbb héber szó a feliratot befejező „sálóm“, esetleg „sálóm al Jisráél“.

A görög feliratok általában régiebbek a latin feliratos sírköveknél. Ismeretes, hogy a görög nyelv és kultúra a római uralmat jóval megelőzve terjedt el Palesztinában s így nem csoda, hogy a római, túlnyomó részben asszimilált zsidók az akkor már hagyományos görög nyelvet használták. Még az is előfordul, hogy latinbetűs, de görögnyelvű feliratot olvashatunk; sőt nem ritka az sem, hogy az egész felirat latin s csak a befejező megszokott tradicionális eulógia görög:

„Békében legyen a te álmod“.

A sírfeliratokon előforduló nevek legnagyobb-részt görög, kevés latin és héber. A héber neveket is túlnyomó részben görög betűkkel írták, így különösen Rebekát vagy Máriát. Az Eszter név héber betűkkel fordul elő.

A római zsidó katakombák sírkövei nemcsak a zsidók közjogi és társadalmi élete történetének megbecsülhetetlen forrásai, hanem zsinagógai, mondhatni egyházi díszítőművészetünk kezdetébe világítanak be. A zsidó vallás tiltja, hogy emberi alakokat a zsinagógában képzőművészileg ábrázoljanak, holott a keresztény egyházi művészetnek ez a legkifejezőbb formája. A hagyomány ebbeli szigorú tilalmát csak akkor érthetjük meg igazán, ha magunk elé képzeljük az ókori világot, amelynek pogány vallásai csaknem mind szobrok imádásával voltak kapcsolatosak. A klasszikus szobrászat legnagyobb szerű művei az emberi formára alkotott istenszobrok. A tiszta monotheismus vallása a legnagyobb iszonyatot látott ebben és természetes, hogy a vallási életben ilyen ábrázolásnak szerepe nem lehetett. Azonban a zsidó lélek megtalálta a dekoratív kifejező formákat másban: a jeruzsálemi szent templom szertartási tárgyainak és az ünnepek rituáléjához tartozó dolgoknak ábrázolásában.

Korántsem volt egységes az a társadalom, amelynek életfotografiája a katakombák emlékeiben ránkmaradt. A Titustól Rómába hurcolt rab-szolgákon s felszabadult utódaikon kívül, gazdag kereskedők is laktak ott, akiknek elődjei esetleg már századok óta éltek Rómában. Voltak mindig friss bevándorlók, akik nyelvükben, szokásaikban híven megtartották a szentföldi hagyományokat és a Misna előírásait. Az asszimilált zsidóság azonban nem tudott ellentállani az őt környező pogány társadalom szokásainak és síremlékein, bár bizonyos tartózkodással, emberi ábrázolásoknak és a pogány művészet egyéb elemeinek is tért engedett.

Természetesen a római zsidóságnak ez a két kategóriája nem egy helyen temetkezett. A Porta Portese közelében lévő monteverde-i katakombá-

ban nem találtak egy sírkövet sem, amely nem felelt volna meg a zsidó hagyománynak. Viszont a Via Appia-n lévő Vigna Randanini-n lévő katakombában, két sírkamrában még most is láthatók falra festett emberi és állati alakok. S ha meggondoljuk, hogy a monteverdei katakombában temetkeztek többek között a „héber zsinagógájából“ való, tehát a még héberül beszélő asszimilálatlan zsidók, — viszont a Vigna Randanini-n eltemetett zsidók egy része a Herodiánusok zsinagógájából való, mindjárt megértjük a különbséget. Akik Herodesnek voltak tisztelői, s az ő nevével jelölték gyülekezetüket, azok a latin-görög kultúrában asszimilált zsidók voltak. Ismeretesek a történelemből azok az ellentétek, amelyek Herodes és a zsidó nép között, éppen a szobor- és képábrázolások következtében fölmerültek.

Érdeklődésünk elsősorban a katakombák sírkövein látható amaz ábrázolások felé irányul, amelyek a hagyomány előírásain belül maradnak, mert hiszen ezek az igazán speciálisan zsidó jellegűek. Természetes, hogy a hagyományokhoz ragaszkodó római zsidók ábrázolásaik tárgyát, a lelkük legnemesebb vágyával és kegyeletes emlékezésükkel állandóan kapcsolatos jeruzsálemi templom szertartási felszereléseiből vették. *Ezek a zsidók még nem feledték el, hogy mit jelentett Jeruzsálem a zsidó nép számára és mily dicsőséges volt a szent templom fölséges szertartása.* A legtöbb sírkövön ott látjuk a menórát, a templom hétágú lámpását, a Titus diadalívén lévő és a bibliai előírásnak (Exod. XXV. 31—40.) megfelelő művészi ábrázolás másolataiban. Beprésett, kimetszett és bekarcolt formában, de csaknem minden sírkövön megláthatjuk a hétágú lámpást, sőt nem egyszer festve is. A monteverdei katakombába bejáratí termének falaira több mint egy méter magasságban volt fölfestve a menóra. A római zsidók jelvénye lett a jeruzsálemi templomnak ez az ékessége, amely Titus diadalívén oly művészies ábrázolásban maradt meg számunkra. *S ezt a jelvényt egymástól távol eső évszázadokban egyformán használták. Nemcsak a katakombák jelvénye ez, hanem látható volt a középkori zsinagógákban, a gettó nyomorúságos házaiban, s ma is uralja a római új templom szentélyét.* Mi okozta a menóra ilyen hallatlan népszerűségét? A tudósok egy része azt véli, hogy a hétkarú szentélyi lámpás csak azoknak a családoknak volt jelvénye, akiknek elődeit Titus hurcolta Rómába Jeruzsálem elpusztítása után. Ezeknek sorsa összenőtt a szent lámpa sorsával s így lett az ő jelvényük. Mások viszont arra utalnak, hogy a hétkarú lámpás Rómán kívül más ókori zsidó temetőben is feltalálható és népszerűségét abból a hatásból magyarázzák, amellyel a Titus diadalívén ábrázolt menóra az ókori zsidókra állandóan gyakorolt. Az bizonyos, hogy az elnyomók célja visszafelé sült el. *Ők büszkélkedni akartak nagyszerű zsákmánvukkal, de a márványba vésett remekmű körül kihaltak a hódítók s a jeruzsálemi templom egyik főékességének Titus*

diadalívén ábrázolt mása a zsidóságnak lett a jelvénye.

A katakombák sírköveinek nagy része jelvényekkel van díszítve s ha semmi jelvény nincs rajtuk, legalább is a kő- vagy márványtábla van ízlésesen kidolgozva, a széleken bájos girlandokkal díszítve és pedig gyakran *tabula ansata* formájában, háromszögletű díszítéssel.

A kereten belül, a feliratok két oldalán vagy a tábla felső, illetőleg alsó részein láthatók a zsidó vallás jelvényei. A díszítményeket többnyire két oldalt, a parallelizmus törvényeinek megfelelően helyezték el, s ez mutatja, hogy az ókori szobrászatnak e törvénye a zsidó sírkövek ábrázolásánál is érvényesült. A díszítmények között — mint már fentebb említettem — legtöbbször a *menóra* fordul elő. A menórán kívül ott látjuk annak fölszerelését: az *olajtartókat*, a *koppantókat* s a *tisztításhoz szükséges eszközöket*. Ezenkívül a sírköveknek gyakori jelvénye: a *Tóraszekrény* begöngyölt *Tóratekercsekkel*, az áldozáshoz használatos *tányérforma edény*, a *gabonakéve*, *kusár gabonamagvakkal*, *faágak*, *pálmaágak*, a *lúlább*, az *eszróg*, a *sófár* és a *kürtök*.

A menóra gyakoriságát majdnem megközelítik a pálmaágak és az eszrógok. Mutatja ez, hogy a katakombákban temetkező római zsidóság ismerte és gyakorolta a hagyományos törvényeket és a szukkoth ünnep jelvényeit mély tiszteletben tartotta. Még arra is van példa, hogy a pálmaágot és eszrógot nemcsak egymás mellé állítva ábrázolták: hanem *mirtusággal* és *fűzfagallyal* együtt ünnepi csokorba kötve. Az ünnepi csokor nemcsak a sírkövek jelvényeként szerepel, hanem a rituálénál használt arany poharakra is ráfestették azt.

A katakombák sírkövein a zsidóság ünnepeinek csaknem valamennyi jelvénye szerepel. A szukkoth ünnepének jelvényeit már előbb említettem. Gyakran találkozunk a sábhúoth ünnepének bibliai jelentőségű *gabonakévéjével*. Mily megható motívum ez, mely a Szentírás e szavaira támaszkodik: „Szólj Izráel fiaihoz és mondd meg nekik: midőn bementek az országba, melyet adok nektek és learatjátok termését, akkor hozzátok el aratástok elsejét a paphoz”. (Lev. XXIII. 10.) Az áldozati kultuszhoz még közelálló ókori római zsidóság előtt szent szimbólum az első gabonaszálak kévéje. Az áldozatkésztségnek oly találó szimbóluma ez, hogy épúgy, mint a katakombák metszeteinek többi jelvényeit is, zsinagógáink díszítésénél ma is bátran felhasználhatnák.

A Rós-hasáná ünnep jelvényét, a sófárt is gyakran láthatjuk a sírköveken. Az ott ábrázolt sófárok csaknem ugyanoly alakúak, mint amilyeneket mai nap is használunk. A sófárokon kívül kürtöket is láthatunk, amelyeknek hosszúkás alakja a sófároktól megkülönböztethető. A Palesztinából nemrégien elszakadt zsidóság előtt élénken élt még a Tóra parancsa, amely ily kürtök készítését előírja. (IV. X. 2.)

A jeruzsálemi szentély szertartási köréhez

tartozó motívumok azok a márványba vésett kerek edények is, melyeket magvakkal megtöltve ábrázoltak. Előttünk áll képzőművészeti alakításban a Tóra ama parancsa (Levit. XXIII. 10.), amely szerint zsengekből való magvakat áldozatként kellett bemutatni az Urnak.

Az egykori szentély szertartásaival kapcsolatos motívumokon kívül vannak olyanok is, melyeket inkább a zsinagógai életből merítettek. Gyakori a *könyv* és még gyakoribb a *Tóraszekrény*, amelynek két ajtaja nyitva áll és benne öt vagy hét összegöngyölt *Tóratekercs* van.

Egyéb motívumok már a környező pogány és keresztény társadalom befolyását mutatják. Így gyakran előfordul a *galamb*, amidőn szőlőt vagy más gyümölcsöt csipeget. A galamb az őskeresztény művészetnek általános jelvénye, de ábrázolásának előzménye visszanyúlik az ókori pogány művészetbe, ahol kedvelték a galambábrázolást és pedig többnyire olyan formában, hogy a galambok vagy edényből vagy szőlőfűtről csipegetnek.

A zsidó kultúrának a környező pogány és keresztény világgal való még szorosabb érintkezését láthatjuk. Példája ennek egy zsidó szarkofág, egyike a legszebbeknek, amely az ókorból reánk maradt. A felső részén girlandokkal övezett kerek keretben szépen kidolgozott menóra látható az olajtartókkal. A menórát egymásbafonódott ámorok tartják, amelyek gyümölcsökkel telt edényeket hordanak. A kidolgozás művészi.

A római zsidó katakombákban egy emberi alakot ábrázoló szobrot is találtak. Egy szarkofág felső részén kis zsidó fiú alakja van kifaragva, fekvő helyzetben, miközben jobbát egy kutya száján, balkezét pedig egy galambon tartja. Nyugati zsidó emberről való ez az ábrázolás: a legrégebb, amelyet ismerünk.

A Vigna Randaninin lévő katakombában sok olyan ábrázolást láthatunk, amely a zsidóságtól idegen: kacsákat, tyúkokat, lovakat, bikát és bikafejeket, kost és egyéb pogány motívumokat, az évszakok megszemélyesítését, Victoriát és más hasonlókat.

Így bontakozik ki a katakombák művészetéből egy világváros zsidóságának számos árnyalata és széttagoltsága. A konzervatívok, a jobbak, csak az elveszett szentélyre és annak el nem feledhető szent tárgyaitra gondolnak és azokat ábrázolták szeretetteik sírjain. Ugyanaz a gondolat nyilvánult meg képzőművészetiileg, mint amelyet a gyászolóknál ma is használatos ősi gyászkiáltás fejez ki: „Vigasztaljon meg benneteket az Ur Ción és Jeruzsálem többi gyászolói között!” Mert az egyéni gyászt enyhíti a sokkal nagyobb egyetemes gyász.

Viszont voltak olyanok is, akik felolvadtak a társadalomban és nem tudtak ellentállani annak, hogy pogány vagy keresztény motívumokkal ne vegyítsék a zsidóság jelképeit.

A MAGYAR ZSIDÓ HŐSI HALOTTAK SZENTFÖLDI EMLÉKERDEJÉNEK FELAVATÁSA

A Pro Palesztina Szövetség szentföldi társasutazásának egyik legkiemelkedőbb programpontja volt annak az emlékerdőnek a felavatása, amelyet a világháborúban elhunyt magyar zsidók neveinek megörökítésére a hősi halottak hozzátartozói a Keren-Kajemeth útján ültettek. Az emlékerdő *Jeruzsálem közelében, a Kirjath Anavim* („Szőlők városa”) nevű kolónia területén, az *Einstein-erdő* szomszédságában fekszik. A Keren-Kajemeth jeruzsálemi főiskolájából delegáció ment a Tel-Aviv felől érkező zarándokok elé és együtt indultak föl a hegyre, ahol a fiatal facsemeték zölden és illatosan emelkednek ki a kopár sziklákból. Dr. Lewy az Amerikában levő *Ussiskin* elnöknek és a Keren-Kajemeth vezetőségének képviselőjének megkapó héber beszédében üdvözölte dr. Patait, aki harmadszor jön most látni Palesztina épülésének haladását, köszönti a vele jött társaságot, amely a kegyelet művét avatja fel ezen a helyen, ahol a zsidó építő akarat megmutatta, hogy még tud nagyot alkotni a zsidó nép dicsőségére. Ezek között a sziklák közt dolgozik az első kvuca, amely a kitartás heroizmusáról tett tanúságot, ezt a helyet találták a legméltóbbnak a kor legnagyobb zsidója, Einstein nevének megtszítésére és itt fogja hirdetni ez az újonnan ültetett erdő a magyar zsidók áldozatkészségét, honszeretetét és heroizmusát.

A Pro Palesztina elnöki tanácsa nevében *Blumenthal* Béla, a hatvani hitközség elnöke mondott megható beszédet. A magyar zsidóság köszönetét tolmácsolta a Keren-Kajemethnek, majd a társasághoz fordulva szólt: „Szenteljük meg, testvéreim, könnyeinkkel ezt a helyet, amelyet eddig testvéreink verejtéke szentelt meg. És imádkozunk azokért, akik életüket áldozták a haza oltárán.”

Blumenthal elnök szavait könnyekkel fejezte be és könnyekkel kísért az egész társaság. Dr. Kiss Henrik újvidéki főrabbi héber imát, majd kadist mondott a hősi halottak lelkiüdvéért. Dr. Patai József héber beszéde zárta le a kegyeletes avatóünnepélyt. „Láttam Kirjath Anavimot, amikor csak pár fabarak állott itt és most szép kőházak emelkednek sorban. Láttam a hegyen a ciprusokat, amikor még zsenge palánták voltak és most pompás fasorral terebélyesedtek. Ezt végezte a Keren-Kajemeth földjén a kis kvuca. Most látom ezt a zsenge kis erdőt, amelyet a magyar zsidóság ültetett és biztos vagyok benne, hogy ez is nőni, növekedni fog. Gyarapítani fogja a magyar zsidóság szeretete hősi halottjai és Szentföldje iránt.”

Ezután a társaság minden tagja egy-egy facsemetét öntözött meg. Majd felvonultak a kolónia megtekintésére. *Livjatov*, a kvuca vezetője, aki szép könyvet is írt Kirjath Anavimról, üdvözölte a társaságot. „Tizenegy évvel ezelőtt jöttünk ide, Ukrajna pogromjainak maradékai, az élet kemény harcának edzettjei. És megláttuk itt ezeket a sziklákat, amelyektől mindenki visszarettent. És szent daccal elhatároztuk: Azért is! Itt, e sziklák között ültük fel fészünköt! Egyetlen növény nem volt itt, csak csupasz kő. Most zöld borítja a hegyoldalt, szőlőt és gyümölcsöt viszünk Jeruzsálembe és naponta 1200 liter tejet. És 120 lelket táplál itt a kvuca. Nekünk nincs szükségünk segítségre, de az egész műnek, Palesztina felépítésének szüksége van reátok, az egész zsidóság segítségére.”

Dr. Fodor Lajos (Hatvan), dr. *Fleischmanné Herzog* Dóra dr. (Budapest) és dr. *Seitz* Viktor (Losonc) a társaság köszönetét fejezték ki a kvucának. Aztán elindultak az autók a judai hegyek serpentinútján föl Jeruzsálembe.

„LEAH“ GYERMEKOTTHON TEL-AVIVBAN

Vannak emberek, akik mindenbe szívet adnak, — ezeknél a legprofánabb dolognak is más a hangulata, értelme, célja, — ha megcsorítják a kezedet, úgy érzed, szövetségbe kerültél velük, ezentúl részesévé válnak az életednek és te is részt kersz ezentúl az ő életükből. Vannak emberek, akik mellett nem tudsz közömbösen elmenni és akik nem tudnak közömbösen elmenni senki embertársuk mellett.

Barsi doktorné ezek közé tartozik. Nem a palesztinai nap ragyogó sugárzásában, nem a szentföldi hangulatok szuggesztív hatása alatt láttam meg ilyennek ezt a kiváló asszonyt, mert rég tudom, már itthon, Pesten tudtam róla, hogy lelkes, segítő jóságos: — Tehetséges is, hisz gyönyörű, mélyről fakadó versek költője, — de ez már szinte nem fokozza emberi értékét. Aki ilyen jó, ilyen önzetlen, ilyen segíteni kész, aki, amint többször közéről tapasztaltam, ennyire magáévá tudja tenni a mások ügyét, az teljes ember, nagyszerű ember a költői tehetség nélkül is.

De tulajdonképpen nem Barsi doktornéről akarok írni, sem Barsi doktorról, erről a jóságos, humánus

A dr. Barsiék vezetése alatt álló Beth hajeled Leah gyermekotthon Tel-Avivban.

orvosról, erről a két emberről, akik úgy odaillesnek Palesztinába, hogy ma már alig tudom hinni, hogy valaha itt éltek Budán, közöttünk, hanem az ő közös alkotásukról, a Tel-Avivi csecsemőotthonról, a Rothschild-fasorban, amelynek fényképfelvételeit mai számunkban közöljük. Nehéz, küzdelmes munka volt ennek az otthonnak a létesítése és nehéz, küzdelmes munka a fenntartása. A legújabb higiénia elvei szerint vezetik palesztinai szellemben, abban a szellemben, amely szerint a felnőttek nélkülözhetnek, küszködhetnek egy alakulóban levő új élet különböző formáiban. — de a gyerek szentség, annak nem szabad éreznie, hogy mi forr, alakul, ingadozik körülötte. A gyermeket meg kell óvni az átmeneti viszonyok minden változásaitól, a gyermeknek európai kényelem jár, fehér, napos környezet és türelmes, mosolygó szeretet. Ezért, csakis ezért alkották meg Barsiék a csecsemőotthont, dacára annak, hogy az ilyenfajta intézmény anyagi feltételei a mai Palesztinában még nincsenek meg.

Kevesen vannak, aki havi 4 fontot fizethetnek gyermekükért, bár ez az összeg igazán nem sok azért a sok jóért, amit a gyermekotthon nyújt, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy Barsiék a gyermekek egy részét egészen díjtalanul látják el. Mikor a magyar turista-csoport Tel-Aviv nevezetességei között meglátogatta Barsiék Lea-gyermekeotthonát, felmerült az eszme, hogy a magyar zsidóságnak vállalnia kellene legalább egy gyermeknek az ellátását, ma, amikor több magyarországi származású gyermek várja a szent földön magárahagyatottan az otthonba való felvételét.

P. E.

Dr. Barsi megvizsgálja reggelenként a gyermekeket.

A SZENTFÖLDI TÁRSASUTAZÁS RÉSZTVEVŐINEK ÜNNEPÉLYES FOGADTATÁSA A TEL-AVIVI VÁROSHÁZÁN ÉS A HAIFAI MŰEGYETEMEN

A Pro Palesztina Szövetség szentföldi társasutazásának résztvevői állandó ünneplésben részesültek Palesztinában. A napilapok, hetilapok, folyóiratok külön nagy cikkeken üdvözölték és méltatták dr. Patai Józsefet. A jaffai kikötőben számos küldöttség köszöntötte a *Lloyd Triestino* hajóján érkező társaságot és még aznap, a déli órákban, meghatóan meleg ünnepséggel fogadták a tel-avivi városháza nagy dísztermében. Dizengoff főpolgármester, „a város atyja” üdvözlőbeszédében rámutatott arra, milyen értékeket adott a magyar zsidóság az egyetemességnek, örömének adott kifejezést, hogy immár harmadszor köszöntheti Tel-Aviv vendégül Patai Józsefet és reméli, hogy a vele megjelent társaság új hidakat fog emelni Palesztina és a magyar zsidóság között. Dizengoff héber beszédét *Avi-Shaul*, a magyarországi származású, kiváló héber író, magyarra tolmácsolta a vendégeknek. Utána *Avigdor Hameiri*, a nagy héber költő magyar nyelven köszöntötte honfitársait, amit *Avi-Shaul* aztán héberre fordított le a főpolgármester és a nagy számban jelen volt tel-aviviak számára.

Dr. Barsi Dezsőné, a szintén magyarországi származású poétaasszony a tel-avivi nők üdvözlését hozta, akiknek nevében virágsokrot adott át Patai Józsefnének. A társaság nevében Patai József héber beszédében mondott köszönetet Tel-Aviv városának és Dizengoff főpolgármesternek. Örvend, hogy épp akkor érkezett Tel-Avivba, amikor Dizengoff főpolgármesternek, az alig 20 éves város hetvenéves alapítójának jubileumát ünnepli az egész ország. A magyar zsidóság is büszke erre az alkotásra, amely nemcsak Erec Jisrael, hanem egész Jiszráelnek dicsősége. Ezután dr. Kiss Henrik újvidéki főrabbi emelkedett szólásra, megáldotta Dizengoffot és beszéde végén megindultságtól remegő hangon „Schechijonu” imát mondott, hogy az Úr Isten látni engedte a Szentföldön az első zsidó város első zsidó polgármesterét. Könnyezve hallgatta a szavait Dizengoff és az egész közönség fölállva ünnepelte a hetvenéves kora dacára friss fiatalsággal megáldott főpolgármestert, aki ma is a kezében tartja „az ő városának” összes szárait. Dizengoff meghatóan válaszolt, majd bejelentette, hogy tisztelete jeléül a város nevében Tel-Aviv fejlődését és nevezetességeit feltűntető díszalbumot nyújt át Patai Edithnek, a költőnek dedikálva, a társaság többi tagjainak egy-egy tel-avivi ismertetőkönyvet ad át emlékül.

Hasonló melegséggel fogadták a társaságot a Szentföld többi városaiban, valamint a kolóniákon is. Jeruzsálemben a *Keren Kajemeth* főirodája és az éppen Amerikából hazatért *Ussiskin* vendégelte meg a társaságot, az Egyetemi Könyvtárban Prof. Hugo Bergmann, a „Szfirijah” igazgatója, a monumentális új épület tetőtérreaszán üdvözölte a vendégeket, majd bent dr. Abraham Schwadron, a párját ritkító autografgyűjtemény alapítója. Nagy fogadóestét rendezett Patai Józsefék tiszteletére Koch Andor, a jeruzsá-

A hetvenéves Dizengoff, Tel-Aviv alapítója és főpolgármestere

lemi vízművek igazgatója, amelyen a jeruzsálemi társaság színe-java jelent meg. Vendégül látták továbbá Dávid Yellin alpolgármester, Prof. Klein Sámuel, Prof. Fodor, Prof. Fraenkel, Prof. Fekete egyetemi tanárok. Rabbi Chajim Sonnenfeld és R. Horovitz, akiknek templomában imádkoztak, kidusra hívták meg a vendégeket. Megindító volt, mikor az aggastyán Rabbi Sonnenfeld kitárt karokkal áldást mondott a társaságra, majd Patai József és dr. Kiss főrabbi kérdésére kijelentette, hogy a Szentföld telepítése, a „jisuv Erec Jisrael” a legszentebb vallási feladat, amely előbb-utóbb mindenkit visszavezet a Tóra többi parancsolataihoz is. Ugyanilyen szeretettel fogadták a társaságot Kook országos főrabbi is, Rabbi Jakob Meir, a szefárdok főrabbiája, valamint az összes intézmények vezetői. A magyarországi Kólel főirodájában a vezető rabbik teljes számban jelentek meg a vendégek fogadására és dr. Patai elismerésének adott kifejezést a magyar házak nagyszerű rendje fölött. Tiberiába átjöttek Daganjából többen, köztük Irma Singer, a költőnő és a társasvacsora érdekes vitaestté fejlődött, amelyben a daganjahiak kifejtették világnézetüket és többek között felszólaltak: Blumenthal Béla hatvani hitközségi elnök, dr. Lakner Aladárné, dr. Fodor Lajos, dr. Seitz Viktor, dr. Tausz Dezső, Lengyel Károly, dr. Kiss Henrik, dr. Fleischmann Mór, dr. Klein Vilmos, Kovács József, Elek Gyula, Stern Henrik, Breuer Mihály, dr. Molnár Lajos, Jakobi Jenő, Schwarz Nándor, Blumgrund Árpád és végül dr. Patai József zárta be a vitát. — Haifában a Műegyetem rendezett teaestét a magyar vendégek tiszteletére. Breur József, a Technikum magyarszármazású igazgatója, akinek nevéhez az Émek mocsárlecsapolási munkája fűződik, köszöntötte a társaságot, amelynek nagyrésze ekkor hazafelé készült. Hermann Struck, a világhírű grafikus és festőművész a szentföldi művészek nevében üdvözölte Patai Józsefet, aki a „Múlt és Jövő”-vel örökre beírta nevét a zsidó művészet történetébe. Dr. Waschitz, dr. Vadas, dr. Kiss főrabbi felszólalásai után dr. Patai József köszönetet mondott a testvéri fogadtatásért.

PALESZTINAI ZSIDÓ HUMOR

ALKALMI ÉLCLAPOK — „HÉT HUMORISTA FOG EGY ZSIDÓT“ — MIT VALL A FELLAH ÉS AZ EFFENDI ÉS MIT ÁLLAPIT MEG BELŐLE AZ ANGOL BIZOTTSÁG?

Ahol annyi becse van a betűnek, ahol annyi ujság, könyv, röpirat jelenik meg, hogy az ember szinte csodálkozik, hogyan is fogyaszttódik el ezen a kis területen a rengeteg nyomtatott tömeg, — az ilyen betűtermelő országban kell, hogy méltó helyet foglaljon el a humor és a szatíra is. Sőt ezen a téren is nagy a túltermelés. Úgyhogy már önmagukat szatirizálják és magukra fordítják, illetve ferdítik a prófétaí verset: „és megragadja hét humorista egy-egy zsidó ruháját...” És illusztrációt is készítenek hozzá: Hét élclap ostromolja az egy zsidót, aki azonban nem mozdul a helyéről; még mosolyogni sem hajlandó.“

A humor szezonja Purim táján kezdődik. Az idei Purimkor jelent meg Jeruzsálemben az „אין קוץ” „*Oc kócéc*” című alkalmi élclap, amely nevét Kalirnak ilyen kezdetű pijutjából vette: „*Sietett a nyirbáló...*” A liturgikus versezethen Izrael ellenségéről van szó, a humorista a cionista „*takiv*”, vagyis költségvetés megnyirbálását tűzi tolla élére. A „*takarékossági bizottság*” kényelmes fotőjökben ülve vagdalja le ollójával a kis fizetéseket, a nevelési, egészségi, telepítési tételeket. „*Oc kócéc*” vag-

המחיר 5 מיל

זכר לטיט

חוברת להומור ולסטירה

ד"ר ויצמן מרקד
אחרי אגרת מקדונלד

דוד רעמן: - די משה'ס זון איז אגור ווען ער
 איז געווען - אגור'ס זון איז ער אגור! ז

ומכירה ורשימת כמות הספרים נחזקים וספריה הרבותיה. לעמי של שמחה הולצהנדרר

„Zécher l'Tit.“ (Emlékezés a sárra) című szatirikus és humorisztikus lap. (Tel-Aviv.) Dr. Weiszmann táncol a Macdonald-levél után és pénzt kér. R. Mose a távcsövön át nézi: „Ilyen kis levélke ekkora nagy tálcán!“

תזכרת ספרותית הומוריסטית ומצוירת לפורים

ח תיבן :

[illegible]

ובהגיע תור הקצוצים

אז קוצץ קצוצים לקצץ...

„Ac kócec“ (Siet a nyirbáló) című humorisztikus alkalmi lap (Jeruzsálem). A címkép a cionista költségvetéslegutóbbi megnyirbálását ábrázolja. Lent a „Takarékossági bizottság“.

dalkozik jobbra-balra és nem kímél senkit és semmit. Van benne egy „Passfield Megillah“, afféle új hámáni história. És van benne *satíra a bevándorlókat ellenőrző bizottságról*. Hely: A hajón. Idő: 1931. A Balfour-deklaráció 14. évében. Szereplők: a palesztinai kormány bevándorlási hivatalának tisztviselője és egy lengyel zsidó turista.

A tisztviselő: Mi a neve?

A turista: Abrahám.

A tisztviselő: Ábrahám? Miért nevezte el magát hirtelen Ábrahámnak? Bizonyára azért, mert le akar telepedni az országban mint ősapja, Ábrahám?!

A turista: Nem, csak mint zarándok jöttem.

A tisztviselő: Miért nem zárandokol más országokba?

A turista: Mert a szívem Palesztinába vonzott.

A tisztviselő: Hát akkor mégis szeretne letelepedni.

A turista: Nem, erre nincs elég pénzem.

A tisztviselő: Milven helyeket akar meglátogatni?

A turista: A Siralom falát, a múzeumot...

A tisztviselő: Mit keres a múzeumban?

A turista: Hallottam, hogy ott van a Balfour-deklaráció...

Ilyen stílusban megy a párbeszéd végig. De vannak élesebb écek is. *Három rendőr* találkozik: egy *héber*, egy *angol* és egy *arab*. A közbiztonságról beszélgetnek. „Nálunk Tel-Avivban — mondja a héber rendőr — ha lopás fordul elő, felderítjük azonnal.” — „Nálunk Szarafanthan — mondja az angol határrendőr — megtaláljuk a tolvajokat legkésőbb 24 órával az eset után.” — „És Nablusban — mondja az arab rendőr — már tudunk a lopásról 24 órával az eset előtt...”

Aztán szellemes feleletek: Kérdik az epikureustól, miért nem böjtöl Eszter böjtnapján? „Gondolkodtam rajta — feleli — és rájöttem, hogy Hámánnak volt igaza...”

Az „Oc Kócec“ kiadásában jelent meg Pészachra a **בִּיד חֹזֶק** „Bejod chazaka“ (Erős kézzel) című humo-

risztikus lap. A címlapján a „tíz csapás”. Az első az *egér-csapás*, amely a mezei termést pusztítja, a második a *Bata-cipő*, amely elnyeli a tócereth haarecot, a hazai ipart, a harmadik az *olcsó arab munka*, a negyedik az *angol Fehér-könyv* MacDonald levelével együtt, az ötödik a *revizionizmus stb.*

„Rabbi Eliezer mondja: Honnan tudjuk, hogy minden csapás, amely bennünket ér, azért van, mert nem veszünk hazai ipart? Mert írva van: Küld ellenük ausztráliai vaját, egyiptomi zsírt, román gabonát, Bata-cipőt és rossz muzikusok raját a külföldről...”

„Echod mi jódea? Ki tudja, mi az egy? Az egyet én nem tudom. Egy nincs is egyáltalában. Mert ahol egy van, jön sebtiben a másik, hogy konkurráljon vele, aztán nincs többé sem az első, sem a második, mert mind a ketten elpusztulnak...”

De vannak kevésbé ártatlan élcek is. *Palesztinai rejtvény*: Négy lábon jár és így csinál „mu-mu-mu” — mi ez? — Tehén. — Négy lábon jár és így csinál „me-me-me” — mi ez? — Bárány vagy kecske. — Négy lábon jár és így csinál „mjau-mjau-mjau” — mi ez? — Macska. — Négy lábon jár és nem csinál semmit — mi ez? — Két delegátusa a Keren Hajeszodnak!

Így gúnyolják, csipkedik egymást „erős kézzel” és sokszor ügyes kézzel illusztrálva is. Az egyik rajz két jelenetet ábrázol: *Export* és *Import*. Az egyik képen palesztinai zsidó művészek elhagyják az országot kereset híján, a másikon jönnek a doni kozákok és egyéb „külföldi” művészek Palesztinába pénzt keresni.

Egyik jelenet a fellahok helyzetének megvizsgálására kiküldött angol bizottság „földerítő” munkáját mutatja be egy fellah kihallgatásáról fölvetett szatirikus jegyzőkönyv alapján.

Az elnök: Hogy hívnak?

A fellah: Musztafa abu Muhamud.

Az elnök: Hány éves vagy?

A fellah: Nem tudjuk, nagykegyemű Urunk. Hát írók vagyunk mi, hogy ilyen dolgokat tudjunk? Mi egyszerű emberek vagyunk, szegény fellahok.

Az elnök: Szeretnéd, hogy legyen tárgyalás a kerek asztal körül?

A fellah: Szeretném az asztalt. Miért nem? De nem kell éppen kereknek lennie... Lehet négyszögletes is...

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: Az arab fellah minden erejével ellenzi a kerek asztalnál való tárgyalást.

Az elnök (a fellahhoz): Mennyit keresel egy eszten-doben?

A fellah: Chamd el Allah, az év legtöbb napján zsidóknál dolgozom a szent városban. A kereset nem rossz:

Az elnök: És miért nem műveled a földedet egész éven át?

A fellah: Nem érdemes, uram... Ez nem jövedelmez... Fizetni kell adót, ósert, verkit, nem lehet kibírni a sok adót...

Az elnök: De tudod-e, hogy az angol kormány, amely azért viselt háborút a törökök ellen, hogy felszabadítsa a fellahot, nem maradhat fenn, ha nem hajt be magas adót? És ha nem lesz itt angol uralom, jönnek a törökök és felakasztanak benneteket, mint Kemal pasa idejében?!

A fellah: Tudom, nagykegyelmű Uram. Dicséret és dicsőség az inglizeknek.

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: A fellahok nagy oda-adással és szeretettel viseltetnek az angol kormány iránt. Utána egy effendi kerül sorra.

Az elnök: Mi a neve?

Az effendi: Sejk Chaszun Effendi.

Az elnök: Foglalkozása?

Az effendi: Földbirtokos vagyok.

Az elnök: Hány dunam földje van?

Az effendi: Ha egy ügyes lovas felül egy olyan gyors lóra, mint az én Acilám és hét nap és hét éjjel repülne, mint a nyíl szakadatlanul, — elérne a földeim határához.

Az elnök: Azt hiszem, ez nem sok.

Az effendi: Nem, Uram, egyáltalában nem sok...

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: Az arabok panaszkodnak a földhiány miatt.

Az elnök: Ismeri a főmuftit?

Az effendi: Ismerem, hogyne ismerném? Az apját is ismertem és az apja apját, nyugodjék békében és áldásban, és az anyját is ismertem, mind ismertem.

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: Rendkívüli tisztelet nyilvánul a főmufti és az arab főtanács iránt...

Az elnök (az effendihez): Ismer földnélküli fellahokat a falujában?

Az effendi: Ismerek. Hogyne ismernék? Mind pénzt vesznek fel nálam kamatra. Mind be vannak jegyezve a könyvemben. Sokan lusták, nem akarnak dolgozni és nem fizetik az adósságukat, ezért kénytelen voltam eladni a földjüket. A saját földem egy részét is kénytelen voltam eladni a zsidóknak, mert parlagon hevert és nem jövedelmezett egy piasztért sem. A pénzért, amit a zsidóktól kaptam, építettem egy nagy szállodát a szent városban, nagyon szép szálloda, Chavadsa...

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: Az arabok panaszkodnak a zsidó kizsákmányolás miatt.

Az elnök (az effendihez): Hány munkanélküli van a falujában?

„Bejod chazakal” (Erős kézzel) c. humorisztikus pessachi lap a Hagada paródiájával. A címlapon a Tíz csapás: egér, Bata-cipő, arab munka, Macdonald levele, Revizionizmus, Brith Salom, Aguda, költségvetés-megnyirbálás, karnevál, hirlapsokaság.

Az effendi: A dologkerülők? Igen sokan vannak. Nem tudom pontosan, mennyi. Talán tízezer. Talán ezer. Én magam hármát ismerek: Ibrahim, Musztafah és Calach. Naplopók, sohasem dolgoznak.

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: Rettentő munkanélküliség. A munkanélküli arabok számát tízezerre becsülik.

Az effendi: Elfelejtettem egy dolgot, chavadsa, Musztafának van egy tízéves gyermeke és az sem dolgozik.

Az elnök (sóhajtván a jegyzőhöz): Jegyezd: Iszonyatos munkanélküliség...

Ismét egy fellah kerül sorra.

Az elnök: Mi a neved?

A fellah: Muhamed abu Isza.

Az elnök: Tudsz írni-olvasni?

A fellah: Nem, chavadsa, nem tanítottak bennünket, szegény fellahok vagyunk.

Az elnök: És miért vagytok szegények?

A fellah: Nem tudom, chavadsa, Allahtól van ez, minden Allahtól van.

Az elnök: Voltak az idén a földeden egerek?

A fellah: Voltak, Uram.

Az elnök: És megették a termést?

A fellah: Megették bizony. Allah átka legyen rajtuk!

Az elnök: És honnan jöttek az egerek?

A fellah: Hogyan tudjuk? Próféták vagyunk?

Az elnök: Van zsidónak földje a szomszédságodban?

A fellah: Van, uram, nem sok.

Az elnök: Voltak egerek a zsidó földjén is?

A fellah: Voltak.

Az elnök: Talán a zsidó földjéről jöttek az egerek a te földedre?

A fellah: Lehet, hogy onnan jöttek, lehet, hogy nem onnan jöttek. Talán csakugyan onnan jöttek. Hogyan tudjuk? Láttuk őket mászni?

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: A fellahok legtöbb földje sokat szenvedett az egerektől, amelyek a zsidók földjéről mentek át hozzájuk...

Az elnök: Hány dunam földed van?

A fellah: Körülbelül husz vagy negyven.

Az elnök: És hány dunamod volt tizenöt évvel ezelőtt?

A fellah: Nem kevesebb.

Az elnök: És hány dunamjavolt az apádnak?

A fellah: Körülbelül negyvenvagy hatvan.

Az elnök: És miért van neked kevesebb, mint apádnak volt? Talán eladtak belőle?

A fellah: Talán eladtak, talán nem adtak el.

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: Nagy a panasz a zsidó földszerzések miatt.

Az elnök (a fellahhoz): Szeretnél kölcsönt kapni?

A fellah: Hogyne szeretnék?

Az elnök: Szeretnéd, hogy zsidó szomszédaid is kapjanak kölcsönt?

A fellah: Miért ne? Kapjanak, ők is szegények, ők is fellahok.

Az elnök: De ha ők kapnak, nem jut majd neked.

A fellah: Mit csináljak, Uram? Akkor ne kapjanak. Ők fiatalok, élhetnek így is, én szegény öreg vagyok.

Az elnök (a jegyzőhöz): Jegyezd: A fellahok erőlyesen tiltakoznak az ellen, hogy a kormány a Hitel-alaphól kölcsönt adjon a zsidóknak.

Az angol hűtlenség a főpontja a harmadik humoros és szatirikus lapnak is, amelynek címe זכר ל'ת, „Zécher l'Tit“. „Emlékezésül sárra“. A címlapon Weizmann táncolva mutatja a MacDonald-levelet Rabbi Mosenek, aki azonban nagyítóüvegét szegezi neki: „Ilyen kis levelecske ekkora nagy tálcán?“

A „külföldi“ amhoorec tudatlanságát gúnyolja a következő kis beszélgetés: A „reform-zsidó“ meséli a gójnak: Nekünk van egy ünnepünk: Szukkothnak hívják. Ekkor nem szabad enni chomecot; az első nap böjtölnek és szlicheszt mondanak, este pedig hosanot vernek botokkal és Hámánt kiáltanak. Mindenki épít magának sátrat az udvarán és ott kell meginni a négy pohár bort. Ivásközben verik a mellüket és Osamnut gyónnak. Aztán gyertyát gyújtanak, az első este egyet, utána minden este egyet többet. A második nap a folyóhoz mennek vagy tóhoz eszroggal és lulevval és kiürítik zsebeiket a vízbe és azt mondják, hogy ezzel a bűnüket dobták bele. Az utolsó napon gyászolnak és a földre ülnek a Szentély elpusztulásának emlékére.

Új cím:
A Mult és Jövő
kiadóhivatala
V., Vilmos császár-
út 34
Telefon:
199-55

A tel-avivi Beth hajeled Leah-gyermekei Purim ünnepén

Purimfest im Beth hajeled Leah Kinderheim in Tel-Aviv

A budai Chevra Kadisa új gyógyintézetének felavatási ünnepségéről. Balról jobbra: Ernst Sándor népjóléti miniszter, Dr. Schwartz Ernő a budai Chevra elnöke, Dr. Kiss Arnold vezető főrabbi, Scholz és Tapics államtitkárok, főt balról: Dr. Wallesz főtitkár, Dr. Szilárd, Marton előljáró és Dr. Jarno a Gyógyintézet igazgató főorvosa

A BUDAI CHEVRA GYÓGYINTÉZETE

méltó ünnepség keretében nyerte felavatását. Az ünnepségen megjelent Ernst Sándor népjóléti miniszter és képviselve volt a kormányon kívül a székesfőváros, a pesti és vidéki zsidó hitközségek nagyrésze, valamint a jótékony intézetek egész sora. Dr. Schwarcz Ernő elnöki megnyitójában vázolta a gyógyintézet történetét és a hallgatóság mehatottan értesült, hogy milyen nehézségeket kellett legyőzni, míg a humanitárius intézetet át lehetett adni a rendeltetésének. Kettős hivatást fog az új intézmény teljesíteni: gyógyítani fogja a rázorulókat és egyben jutalmat ad a mai súlyos viszonyok közt küzdő kiváló orvosi karnak szélesebb működésre. Dr. Kiss Arnold vezető főrabbi költői szárnyalású hatalmas beszédben avatta fel az új gyógyintézetet, mely új Petrosza, sziklája lesz a zsidó humatnitásnak. Ernst Sándor népjóléti miniszter fejezte ki ezúton elismerését, hogy a Chevra Kadisa ilyen nehéz időkben siet segítségére a szenvedőknek. Dr. Jarno Leó igazgató-főorvos az orvosi kar nevében szólalt fel meleg szavakkal. Méltó befejezésül dr. Krieshaber Adolf hitközségi elnök a hitközség köszönetét fejezte ki a Chevra Kadisa elnökségének.

Az avatás után a közönség, mely zsúfolásig töltötte meg a termet, megtekintette az új intézményt, mely valóban fel van szerelve a legmodernebb orvosi vívmányokkal úgy, hogy megvan minden remény arra, hogy a budai Chevra új gyógyintézete méltán fog sorakozni a budapesti zsidóság nagyszabású intézményei mellé.

AZ ARADI ZSIDÓ KULTÚRHÁZ április havi ünnepélyes kultúrestjén mutatkozott be dr. Engelberg Józsefnek „A zsidó zene” c. előadásciklusa keretében az első zsidó vokálszóló együttes. Az együttes tagjai: Weisz Böske, Schwarzbberger Lilly, Chilewicz Sándor és Áron Béla igazi művészettel tolmácsolták a zsidó néplelek zenei meg-

nyilatkozását és a zsidó népdalköltészet gyöngyeit válogatták ki ehhez a debütáláshoz. Dr. Engelbergnek, — kit olvasóközönségünk nemcsak mint komponistát, hanem mint a zsidó zene és különösen a zsidó népdalköltészet egyik legkiválóbb szakértőjét és művelőjét régóta ismer — említett előadásába szervesen illeszkedett bele a vokálkvartett és plasztikus szemelvényekkel érzékeltette és tette élvezetessé dr. Engelberg zeneesztétikai megállapításait. A napi sajtó műkritikusai osztatlan elismeréssel és dicsérrel emlékeztek meg erről a zenei eseményről és az egész aradi zenevilág meleg érdeklődéssel kíséri az első zsidó vokálkvartett úttörő munkáját. — Most jelent meg az aradi Wizo kiadásában dr. Engelberg héber dalgyűjteménye Lányi Ernő hangszerelésében „Siré Hamizrach” címen.

Dr. Engelberg József zeneszerző vokálnégyesével: Schwarzbberger Lilly, Áron Béla, Weisz Böske, Chilewicz Sándor

PATAI JÓZSEF ELŐADÁSA A JERUZSÁLEMI HÉBER EGYETEMEN

A „Magyar Távirati Iroda” és az „I. T. A.” jeruzsálemi jelentése alapján az egész magyar és külföldi sajtó megemlékezett Patai József egyetemi előadásáról, amely impozáns keretek között folyt le. Megjelent az egyetemi tanács teljes számban, az összes professzorok, héber tudósok, írók, művészek. Külön autobuszok hozták az érdeklődőket Jeruzsálemből a Scopus hegyére és Tel-Avivból, Haifából is sokan jöttek az előadás meghallgatására. Az egyetemi tanács nevében Prof. J. Klausner, a héber irodalom tanára, számos történeti mű nagyhírű szerzője üdvözölte dr. Patait. „Mindnyájan tudjuk, mit tett dr. Patai a héber irodalomért, melynek egész életét szentelte. És öröm és büszkeség nekünk, hogy itt, a héber egyetem falai között tisztelhetjük és hallgathatjuk. A magyar zsidóság adta nekünk Herzlt és Nordaut és amikor ma itt Patait köszöntjük, új, láthatatlan szálak fűződnek a diaszpóra és Erec Jisráel között.”

Patai József előadásának címe: „*Hasirah haivrit b'Hungaria*” (A héber költészet Magyarországon) volt. Ismertette a héber költészet első magyarországi csiráit a 15. és 16. századból. Az arab-spanyol fénykorszak sugarai nem hatoltak el ide, aminthogy a spanyol zsidók kiűzetése után sem támadtak itt onnan bevándorló telepések, mint például a Balkán országaiban, ahol ebben az időben új héber költői centrumok keletkeztek. Az első héber verseket Magyarországon keresztények írták, akik különböző külföldi egyetemekről hazatérve, a kor divatjához alkalmazkodva, héber ajánló verseket illesztettek disszertációik elé. Magyar asszonyok is írtak héber verseket egymáshoz. Az első művészi műfordítások héber költőkhől Péchy Simon erdélyi kancellár tollából származnak. Az első zsidó szerzőtől ismert vers a budai Izsák Schulhof poemája 1686-ból. Buda visszafoglalásának korából való. Ezután állandó kapcsolatot találunk a magyarországi és többi európai országok héber költői között. 1789-ben Mór községben született és oly fiatalon elhalt Lewisohn Salamon korának legnagyobb héber költője volt, aki az elméleti poetica terén is halhatatlant alkotott. A héber dráma első zsengei között kiváló hely illeti a köpcsenyi Neumann Sámuelnek „*Jefté leánya*” című tragédiáját. Két nagy ellenfél a pozsonyi „*Chaszm Szofer*” és az aradi rabbi Chorin Áron megegyezett héber vallásos versek írásában. A budai Kunitz Mózes héber drámát írt új stílusban, új terminusokkal. Az első héber folyóiratok megindulása óta, 1821-től a század végéig, alig jelent meg bárhol a világon szám, mely nem közölt valamit magyarországi munkatárstól. A pozsonyi Dukesz középkori héber költőket kutatott Oxfordban. Nordau apja, a budapesti Südfeld Gábiel, héber verseskötvet adott ki, sőt a fiatal Nordau írta apja sírjának héber verses feliratát.

A héber költői művek a magyar Egyetemi nyomdában látták meg a napvilágot. Korán kezdődik a kapcsolat a magyar költészettel is. A kaposvári dr. Bergel József a magyar ritmus hatása alatt új héber ritmusnak veti meg az alapját (1825). A magyar költőket sokan fordítják héberre. Még 1848 előtt héber versekben buzdítanak a somosi Schwarz-testvérek Magyarország függetlenségének fegyveres kivívására. Az éposz is csakhamar kivirul, a didaktikus költészetnek pedig mestere lett Bacher Simon, akinek verseit fia, Bacher Vilmos gyűjtötte egybe 6 kötetben. Bacher és Goldziher is héber versekkel indultak. A homonnai Rottenberg tragikus magyar népregét dolgozott fel dámai elevenséggel 1864-ben. Sok értékes verseskötet csak kéziratban maradt fenn, mint például a szkacsányi

Adler József költői művei, amelyeket a napokban ismertetett először Patai György. Éposz, líra és dráma maradt fenn tőle. 1877-ben jelent meg Pozsonyban a cseleji Moskovics verseskötete, tele Cion-szerelémmel. A zemplénbútykai Herz, a londoni chief rabbi apja, 1882-ben jelentette meg héber verseit. Az újabb korból Hameiri, Bolgár, Holder poéziséről külön előadásban kell beszámolni. De a múlt is kellőképpen mutatja, hogy a magyarországi héber költészet mindig összeforrott az ősi törzs többi ágaival és nem szaradt el sohasem.

Patai előadását érdekes szemelvényekkel, példákkal és párhuzamokkal szötte át.

Az előadás után Klausner professzor az egyetemi tanács köszönetét fejezte ki Patainak „az igen értékes adalékért, amellyel a héber irodalomtörténetet gazdagította. Egy távoli sarkot világított meg, melyről mi, héber költészettel foglalkozók is alig tudtunk valamit. Patai azonkívül azt az örömet is hozta nekünk, hogy idejött, mint a sokat szidalmazott magyar zsidóság fia és oly tiszta, szép és gazdag héber nyelven tartotta meg előadását. Patai sokat adott nekünk. De mi is adtunk neki. Látott itt egy új ifjúságot, mely idesereglett feszülő érdeklődéssel, hogy tanuljon a héber irodalom egy ismeretlen fejezetéről és oly áhítattal hallgatta az előadást és annyi szeretettel figyelt minden mozzanatra. Hol van még erre példa? Új generáció nő itt, mely a zsidó szellemi értékekben él és melynek a héber irodalom az élet legszebb kincse. Vidd haza ennek hírét — fejezte be prof. Klausner —, hogy Erec Jisraelben felébredt a héber kultúra és eleven életet él.”

Ezután Thomas Elias Gelat, a palesztinai magyar főkonzul angol nyelven köszöntötte dr. Patait, akinek egyetemi előadásai, úgymond, új kapcsolatot fognak teremteni Magyarország és Palesztina között. A magyar zsidók igen előkelő helyet foglalnak el az ország felépítésében, különösen az intellektuellek, tudósok, mérnökök, orvosok között találunk sok magyar kiválóságot. Örömeink ad kifejezést, hogy dr. Patai előadásaival gyarapítja a magyarok hírnevét Palesztinában. Reméli, hogy mielőbb újra eljön még nagyobb kísérettel és látni fogja az ország felépülésének további haladását.

Gelat főkonzul szavai mély benyomást keltettek, annál is inkább, minthogy arab létére szólt ily meleg elismeréssel a palesztinai zsidó építőmunkáról.

Patai József előadásáról az összes palesztinai lapok hő ismertetést hoztak. A Jabotinsky, dr. Jéwin és dr. Wolfgang von Weisel szerkesztésében megindult új héber napilap, a „*Haam*” (A nép) első három számában egész terjedelmében közölte az előadás szövegét, külön méltató cikk kíséretében.

JÁVOR BELLÁNAK, az „*Istenfélő Manassé*” című nagysikerű zsidó dráma szerzőjének két kis színpadi játéka jelent most meg könyvalakban, egyik „*A mesebeli táltos*”, másik „*Tölcserfagylalt*” címmel. Eleven, kedves vígjátékok, a jónevű szerző minden kvalitását egyesítve, mint olvasmány is szórakoztatók, kabarészínpadokon pedig három-három szereplő nagy sikerrel adhatja elő. De a dialógusok közé ékelt utasítások megkönnyítik a két kis darab rendezését is, úgyannyira, hogy különböző műkedvelőgárdák is könnyű szerrel előadhatják. A két darab előadási joga dr. Marton Sándor színpadi kiadóvállalatától szerezhető meg (Budapest IV., Bécsi-utca 1). Könyvpéldányok a Színházi Élet szindarabosztályánál kaphatók (Budapest VII., Erzsébet-körút 14). Az „*Aviva*” könyvkiadóvállalat kiadása, ára példányonként 1 pengő.

TOLLHEGYRŐL

NE AVATKOZZUNK EGYMÁS ÜZLETÉBE...

Dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, a Keren Hajeszed magyarországi elnöke, mondotta Szombathelyen valakinek, aki a Palesztina-munka ellen hazafias aggályokat emlegetett:

— Egy zsidó, talán éppen Rothschildtól kapott pénztámogatásból kifőzést nyitott Rothschild palotájával szemközt. A kis „üzem“ bevált és szépen megélt belőle. Egy napon valaki jómódot szimatolva nála, alkalmi kölcsönért fordult hozzá. Mire a felcseperedett kifőző így felelt: „Én szindikátusban vagyok Rothschilddal, ő nem árulhat virslit és én nem adhatok kölcsönöket!“ — A zsidóság is ilyen szindikátusban van Bethlen Istvánnal, Bethlen vigyáz a hazára, a zsidók meg építhetik Palesztinát. Ha a magyar kormány jóváhagyta nemcsak a Pro Palesztina, hanem a cionista szervezet alapszabályait is, ne avatkozzanak a zsidók az ő reszortjába és ne féltsék a hazát. — Az egyik hallgató szellemesen hozzáfűzte: „De amikor nem a virslit féltik, hanem a húsosfazekat!“

DR. FISCHER GYULA AZ ÉMEKRŐL PRÉDIKÁLT.

Dr. Fischer Gyula pesti főrabbi az Émekről prédikált a dohányuccai templomban. Arról a heroikus munkáról, mellyel a szentföldi chalucok meggyógyították Palesztina egyik legnevezetesebb történeti helyét, az *Émek Jizreelt*, Jizreel völgyét, hol a halálmocsaras területből az évezredek óta elhanyagolt földet egészséges termőföldre, egészséges, új zsidó nemzedék lakóhelyévé tették. Dr. Fischer Gyula az Émek himnuszát zengte a dohányuccai nagytemplomban és senki sem csodálkozott, senki sem ütközött meg. Ellenkezőleg áhitattal hallgatták a zsidó föltámadás csodáját, a zsidó munka hősiességének époszát és lelkesedéssel, zsidó büszkeséggel teltek meg azok is, akik nem is tudták, hogy a dohányuccai templom tözsomszédságában, azon a helyen, ahol most a hitközség kultúrházát építik, született ennek a zsidó heroizmusnak a megindítója: *Herzl Tivadar*...

„SZENZÁCIÓ“ TEL-AVIVBAN!

A szentföldi társasutazás ama csoportjának, amely a pészachot is Palesztinában töltötte, igen jellemző és érdekes szenzációban volt része. Tel-Avivban „tüntetés“ volt egy zsemlye miatt. Egy fiatal munkás ugyanis Pészach félünnepén valahogyan zsemlyét szerzett a szomszédos Jaffából és bevitte reggelijéhez egy kávémérésbe. A templomból jövők véletlenül benéztek és észrevették a „chomecot“. Csakhamar összesereglett egy egész tömeg és valóságos tüntetést rendezett. Úgy érezték, meggyalázták Tel-Aviv városát, hogy pészachkor chomecot hoztak beléje! A tömeg egyre nőtt és egyre izgatottabb lett, míg végre jöttek a héber szalagos tel-avivi rendőrök és „helyre állították a rendet.“ Az „idegenek“ pedig ámultak a „szenzáción.“ Még sohasem hallották, hogy Budapesten vagy akár Sátoraljaújhelyen utcai tüntetés lett volna azért, hogy a városban egy zsidó fiatalember pészachi maceszos kávé helyett zsemlyés kávéért kívánt meg. Ilyen szenzációja csak az „eretnek“ Tel-Avivnak lehet, ahol szombaton pl. egyetlenegy üzlet sincs nyitva! Sőt már előre hirdetik a városi oszlopok plakátjai azt is, hogy pénteken délután, meg ünnep előtti napokon hány órákor kell üzletet zárni.

MIT CSINÁLNAK TEL-AVIVBAN A VILLANNYAL?

Már tudniillik szombaton. Hogyan oltják el péntek este, amikor az ötvenezer lakójú zsidó városnak egyetlen sabosz-gója sincsen! Ezt a kérdést intézte a szentföldi társasutazásról hazatért Breuer Mihály nyomdatulajdonoshoz valaki, aki szerette volna tüstént az eretnokség bélyegét rásütni az egész Palesztina-munkára. Szerencsére, Breuer Mihály rögtön válaszolhatott tapasztalatból és elmondhatta, hogy személyesen látta Tel-Avivban az óraszerkezeteket, melyeket még péntek este, a szombat beköszöntése előtt úgy állítanak be, hogy akkor alszik el a villany magától, amikor éppen akarják. — Íme, a technika az orthodoxia szolgálatában. — Arra azonban egy pillanatig sem gondolt a kérdező, hogy például Budapesten igen szép számban vannak hitsorsosok, akik segítenek magukon ilyen villanszerkezetek nélkül is, „a Sulchan Áruch alapján“.

ÁBRAHÁMSOHN TANÁR SZÓLÓÉNEKE A „MULT ÉS JÖVŐ“ MŰVÉSZESTÉJÉN.

Levél a Szerkesztőhöz.

A Szombat legutóbbi számának egy híre magyarázza, hogy a kiválóan érdekes *Ábrahámsohn Manó* főkantor nem ezért, de azért, vagy amazért kapott figyelmeztető levelet. A rideg szövegezés, ridegen ható betűje után kötelességem jelentkeznem, hogy azt ne higgye valaki, hogy a mi gyülekezetünk Nagykövete, a Soliach Ciburnak és az énekművészeknek ez a kitünősége talán valamely főbenjáró ügyben marasztaltatott volna el.

Mi a valóság? Kapott két hónappal ezelőtt a mi jeles főkantorunk egy levelet, amely „felhívja“ arra, hogy csak a szertartási ügyosztály tudomásával szerepelhet a nagy nyilvánosság előtt. Erre a felhívásra azonban nem ő, — de az *én mulasztásom* szolgáltatott okot. Január 11-ikén, a *Mult és Jövő* Iso Golland-művésztéjén, a Zeneakadémia nagyorgonájának *emeleti rejtettségében* lelkeket megrázó, grandiózus hatással énekelte ugyanis az *Utravaló Kol Nidre előtt* című művem *magyarszövegű* szólóbetétjét. *Nem* a pódiumon énekelt és *nem* liturgiai szöveget énekelt. A főpróba előtt vállaltam, hogy kitüntetően készséges közreműködését bejelentem az ügyosztálynak. Közvetlen a premiér után külföldre utaztam és bizony elmulasztottam a bejelentés megtételét. Szóval — amint ezt utólag az ügyosztálynak siettem is hivatalosan tudomására hozni — az *én hibámból*, az *én mulasztásomból* kapta a nevezetes levelet.

Több bűnöm azonban e ponton nekem sincs. Annál kevésbé, mert hiszen az *Utravaló Kol Nidre előtt* előzetesen a legmértvadbóbb cenzúrán ment át: főtisztelendő dr. *Hevesi Simon* vezetőfőrabbi úrunk poémámat az elmúlt szemeszterben méltónak értékelte arra, hogy a Rabbiszemináriumban tartott homiletikai előadásai keretében kerüljön előzetesen bemutatóra. A legfelsőbb rabbiszemináriumi hehser után, úgyehár, helyesen gondolhattam, hogy a Rabbiszeminárium jeles énektanára, Ábrahámsohn Manó főkantor úr magyarszövegű fohászatát elénekelheti? A bemutató díszes, nagy közönségének (elnökönknek, rabbijainknak, saumér hadaszjainknak) könnyes tetszésén túl (bírálóim mámoros elragadtatásról írtak), szívbeli szeretettel és hálával köszönöm én is Ábrahámsohn tanár úr ragyogó szólóénekét. Az affértelen affér utórezgései ezt a derék, kiváló tehetségű, héketűrő, jó zsidóembert nem érinthetik.

Dr. Hajdu Miklós.

Új cím: Mult és Jövő kiadó-
hivatala, V., Vilmos császár-út 34
I. emelet Telefon: 199—55

KRÓNKA ÉS SZEMLE

A PRO PALESZTINA SZÖVETSÉG ORSZÁGOS AKCIÓI

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége igen élénk és eredményes tevékenységet fejt ki az utóbbi időben. Nagysikerű budapesti előadás-sorozata után, mely Georg Karesky, berlini hitközségi elnök és Anita Müller, a nagy filantrop asszony vendéglátásával érte el csúcspontját, a vidéken rendezi egymás után, részben a Keren-Kajemet, részben a Keren Hajeszod javára a nagysikerű Pro Palesztina esték egész sorát, úgyhogy bátran mondhatjuk, a magyar zsidóság megmozdult, hogy méltó részt vegyen a szentföldi építőmunkában.

A Szegeden, Lőw Imánuel főrabbi, felsőházi tag és dr. Biedl Samu hitközségi elnök égisze alatt lefolyt sikeres Keren-Hajeszod-est után, amelyre dr. Freidmann Ignác kormányfőtanácsos és dr. Patai József kísérték le a delegációt, Miskolc látta vendégül a Pro Palesztina Szövetség vezetését, élén Prof. Pfeiffer Ignác elnökkel, aki szívhez szóló szavakkal méltatta a Palesztina-építés gondolatának nagy jelentőségét. Dr. Wenetianer Jakabné üdvözölte a Pro Palesztina nagyhírű elnökét és a Keren-Hajeszod delegátusait, dr. Ottó Abelest, dr. Winkler Jankát és Eisdörfer Andort, akik felszólalásaikban ismertették a Palesztina-munka eddigi eredményeit és perspektívát adtak a jövőendő fejlődésről. Dr. Wenetianer Jakab és dr. Feledi Aladár tartalmas felszólalásai tolmácsolták leghívebben a miskolci zsidóság érzelmeit és áldozatkészségét, mely nemcsak szavakban, hanem tettekben is megnyilvánult.

Szombathelyen dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, a Keren-Hajeszod magyarországi elnöke jelent meg a delegátus élén és dr. Ottó Abeles, Prof. Winkler Janka és Eisdörfer Andor ismertették a Palesztina-munka eredményeit. Dr. Friedmann Ignác a Palesztina-kérdést a diaszpóra kérdéseinek világításába állította be és érdekes aktualitásokkal átítatott fejtegetésében különösen a magyar zsidó közélet félszégeit tárta fel. Dr. Glück Gyula főtörzsorvos és dr. Horovitz főrabbi a szombathelyi zsidóság megértését és munkakészségét reprezentálták a rendkívül melegséggel lefolyt estén, melynek előkészítésében és sikerében nagy része volt Braun Dávidnének és Goldschmied József sárvári gyárigazgatónak. A banketten még fokozottabb érdeklődés nyilatkozott meg a szentföldi építőmunka iránt, felszólaltak dr. Engel Sámuel hitközségi elnök és dr. Viola Ödön, a Chevra elnöke. „Követelni kell — mondotta — hogy a Tóra előtti felajánlásoknál az első adomány a Palesztina-munkát illesse.”

Pécsett dr. Wallenstein Zoltán főrabbi, dr. Deutsch Zsigmond hitközségi elnök és neje, dr. Biró Jenő, dr. Miskolczi Vilmos és még többen állították energiájukat szeretettel a szentföldi építőmunka szolgálatába és agitálásuknak köszönhető, hogy a Keren-Hajeszod nevében megjelent dr. Ottó Abeles, dr. Winkler Janka és Eisdörfer Andor munkája az igen meleg Pro Palesztina-est után megfelelő sikerrel járt.

Egyidejűleg a Keren-Kajemet is folytatta országos akcióját nagy sikerrel Léderer Ignác főtitkár vezetése alatt. A Dunántúlon számos községben voltak Pro Palesztina ülések, melyeken dr. Winkler Ernő nagykanizsai főrabbi és felesége Munkácsi Noémi, az ismert poeta-asszony igaz zsidó szívvel működtek közre.

Mindenesetre megállapítható, hogy éppen a Pro Palesztina Szövetség az, mely mindenüvé a fővárosi és vidéki

zsidóság szívébe melegséget, reménységet és zsidó hangulatot visz bele, mit a mai nyomott időkben mindenütt hálával és szeretettel fogadnak.

A PALESZTINAI PEN-KLUB FOGADÓESTJE CHAGALL, PATAI ÉS FLEG TISZTELETÉRE

A Palesztinai Héber Írók Egyesülete és a Pen-klub a „Habimah” és a héber Opera művészeinek közreműködésével nagyszabású együttes fogadóestét rendeztek a Szentföldön időző Marc Chagall, Patai József és Edmond Fleg tiszteletére. A tel-avivi „Ohel-Sem” nagyterme zsúfolásig telt meg. Aser Baras elnöki megnyitójában üdvözölte a vendégeket, akik láthatják, hogy Palesztina, a zsidó nép szíve még kicsiny ugyan, de teljes erejével dobog. Utána Bialik köszöntötte a Pen-klub nevében Chagallt, a festőt, aki a zsidó művészetet a legmagasabb fokra emelte és most a Biblia illusztrálására készül, Patait, az író és költőt, aki fennen hordozza a zsidó kultúra zászlaját és Sém szépségét beleviszi Jáfet sátraiha és végül Flegét, aki a franciák között végez hasonló feladatot a pódiumtól a színpadig. A különböző kultúrák párosulása friss keringést idéz elő mindenütt. Palesztinában a világ összes kultúráiból össze-

אגודת הסופרים העברים-מרכז קלוב פא"ן

ביום ראשון ג' דחומ"פ [5.IV.31]

יעד באולם „אהל שם” בי"ג כערב

נשה קבלת פנים גדול

כבוד האורחים

הצייר מרק שגל יוצג על ידי ת. נ. ביאליק
המשורר יוסף פטאי יוצג על ידי אביגדור המאירי
הסופר היהודי-הצרפתי אדמונד פלג יוצג על ידי חיים הררי
דברי האורחים לקהל

הסדר המוסיקלי:

■ לבגזח פריפ' דוד שור ■

א. היידן — וויצט, חנוך ד' הרביעיה
ד' י. אנגל (ש' בור, י' צדוק, ח' בור, א' בור)
ב. מסייר מוצרט ובטהובן — המסמרת מרים סגל
ה. היידן סריו ד' פריפ' ד' שור, ש' בור, א' בור

כרטיסים במחירים 26, 36, 49, 71, 99, 121, 150 מיל נמכרים:
במשד אגודת הסופרים, מונטפיורי, מיל. אטרי, ברימס, מרסי, אהל הופנט; בכרטיס האחים אליהו הרצל 12 ובכרטיס הנשיב בנסה-ס' 6

A palesztinai Pen-Club és Héber Írók Egyesülete által
Marc Chagall, Patai József és Edmond Fleg tiszteletére
rendezett nagy fogadó-est plakátja.

LOHR MÁRIA „Kronfusz” vegytisztító és kelemefestő

Gyár és központ:
VIII., Baross-utca 85. szám
Telefon: József 302-37

tett zsidó vér még csodákat fog művelni. De nemcsak az ember alkotásai fontosak, hanem elsősorban az ember maga. A művésznek gondolnia kell a népére. Bialik ezután képet adott Mac Chagall művészetének lényegéről, Avigdor Hameéri méltatta Patai József költői, írói, publicisztikai és műfordítói működését. Dr. Ch. Harari Edmond Fleg zsidó írásait, anthológiáit, Mózes és Salamonról szóló műveit és bibliai drámáit ismertette. Chagall németül, Patai héberül, Fleg franciául felelt az üdvözlésekre. A több mint 2000 főnyi hallgatóság lelkes ovációkkal fogadta a vendégek felszólalásait.

A FŐVÁROSI SZEGÉNY GYERMEKKERT EGYLET, mely 52 éves multra tekinthet vissza, teljes megújulódás korát éli díszelnökének tiszasülyi Polnay Jenőnek vezetésével. Április hó 26-án tartott közgyűlésén Polnay elnöki megnyitója után, az intézetben nevelkedő kis gyermekek hájos köszöntőkkel és virágcsokrokkal kedveskedtek az elnöknek. Majd Csillag Máté felolvasta az évi jelentést az egylet jelentős munkájáról, melyért Halász Ignác igazgató mondott köszönetet. Steiner Mihály felolvasta a pénztári jelentést, Polnay elnök köszönetét fejezte ki a hetes bizottságnak és a gyermekkert vezetőségének, különösen dr. Sebestyén Miklósnénak. Majd üdvözölte gróf Csákyt, dr. Kertész Adolfot és a jelenlevő Brucknert, aki az amerikai magyar zsidónők nevében köszöntötte a vezetőséget. Kaszab Elemér társelnök mondott ezúton poétikus beszédet. „Mezőt járó ember vagyok, örülök, ha figyelhetem a virág fakadását, a fák rügvezését. Itt örök tavasz van. Emberrügyek fakadnak itt és szívesen segítek, hogy óvjuk dércsípéstől, fagykártól. Klimatikus hely ez, ahol a gyermekeket melegen gondozzák. Szent munka ez, mert sok függ attól, milyen gyümölcs, milyen virág fogja díszíteni a haza jövőjét.” Bakonyi Kálmán, Pásztély Vilmos és dr. Patai József alelnök felszólalása után megejtették a választást és a következő tisztikart választották meg: Díszelnök és ügyvezető elnök: Tiszasülyi Polnay Jenő. Társelnökök: Dr. Harrer Ferenc, Kaszab Elemér, Payr Hugó és Rosner Rudolf. Alelnökök: Dr. Berger Gyuláné, Kálmán Henrikné, dr. Kertész Adolfné és Rosner Rudolfné. Férfi tagok: Bakonyi Kálmán dr., Balla Károly, Berger Gyula, Deutsch Ernő dr., Gábor Gyula dr., Harsányi Jenő, Morvay Zsigmond dr., Patai József dr., Patai Samu dr., Pásztélyi Vilmos, Steiner Gyula dr., Scheiber Lajos dr., Szamek Emil dr., Zöld Márton.

AZ I.M.I.T. ÁPRILISI ESTJÉN Kóbor Tamás meleg szavakkal üdvözölte hetven éves születésnapjuk alkalmából dr. Blau Lajost, a Rabbiképző rektorát, Marczali Henrik egyetemi tanárt és Radó Antalt a költőt és műfordítót, aki két aktuális versét olvasta fel nagy sikerrel. Dr. Patai József J. L. Gordont méltatta, a héber költő születésének 100 éves jubileuma alkalmából. Fenyő Rózsá Gordon-verset szavalt mély hatással. Befejezésül dr. Szemere Samu a Kant filozófiáját magyarázó és kiegészítő zsidó filozófusokról tartott érdekes előadást.

AZ ÚJVIDÉKI AGGOK ÉS ÁRVAHÁZ EGYESÜLET rendes közgyűlése Kohn Gyula József háni tanácsos elnöke alatt folyt le. A jelentésből kitűnik, hogy az egyesület igen nagy lendülettel megy előre. Handler Miklós mérnök bemutatta a kész tervrajzokat az építendő Aggok házáról. Hajós Gyula ügyvezető elnök képet adott az Aggok és Árvaház nagy lehetőségeiről, majd megválasztottak húsz új választmányi tagot. Lelkes beszédet tartottak Frank Gyula hitközségi elnök és dr. Kiss Henrik főrabbi, buzdítva a hivatkozott intézmény támogatására.

AZ ÉLŐ HÉBER NYELVET 1359-EN TANULJÁK BÉCSBEN. Így mutatja ki egy bécsi lap statisztikája. Nem az iskoláról van szó, hanem olyanokról, akik magán-szorgalomból és lelkesedésből akarják a feltámadt héber nyelvet elsajátítani. Van közöttük néhány nem-zsidó is.

RABBI L. GREENWALD, Columbus Ohio, akinek írásait a Mult és Jövő hasábjairól is ismerik olvasóink, érdekes cikksorozatot írt az amerikai Jewish World-ba (Jüdische Welt) a magyarországi zsidók helyzetéről. Ismerteti a magyarországi zsidók különböző pártjait és történeti felfogásának megfelelően világítja meg az eseményeket. A cikksorozat melegen emlékezik meg Patai József működéséről.

SARAH TOMASCHOFF. Aki a Mult és Jövő legutóbbi kultúrestjén oly meleg sikert aratott héber dalai-val, legutóbb Pozsonyban Stutschewsky professzor közreműködésével magasszínvonalú koncertet adott, amelyen a művésznő 14 dalt adott elő, köztük 8 hébert. A sajtó nagy elismeréssel nyilatkozik Sarah Tomaschoff művészi fejlődéséről. A koncertet Stutschewsky professzor zsidó kompozíciói vezették be méltó módon.

NEIGER J. RITUÁLIS ÉTTERME

BUDAPEST VI, TERÉZ KÖRÚT 4

UJONNAN
ÁTALAKÍTVÁ

Lakodalmak és bankettek részére külön díszterem
Abonnement esetén kedvezményt adunk • Polgári árak

SIRKÖVEK

Városi üzlet: Budapest, VII., Károly-körút 3/a
Telefon: J. 349-95 Dob-utca sarok

PFEIFER ÉS HESZKY kőfaragómesterek sírkőraktára

Budapest, X., Újtemetőnél Telefon: Kőbánya 57-71

Előrehaladt igény miatt leszállított árak!

Háziasszonyok!

A magyar szájjáznak megfelelő
új receptkönyv megjelent!
 Ingyen küldi:
Dr. OETKER gyártelepe
 Budapest VIII., Conti-utca 25

„ZEHN JAHRE WIZO.“ A Wizo („Wormen's International Zionist Organisation“) tízéves működéséről számol be ez az érdekes ünnepi füzet, amelyet *dr. Marth Hoffmann* adott ki Bécsben. *Weizmann, Lady Sámuel, Kerin Michaelis, dr. Alice Masaryk* stb. üdvözletei után adatszerűen számot ad a Wizo fejlődéséről, feladatairól, eddigi intézményeiről, gyermek- és csecsemővédelmi munkájáról, a palesztinai nő helyzetéről. *Nadja Stein, Mirjam Scheuer* cikkei után *Else Hoffmann* a zsidó nő és az iparművészetről értekezik. *Irma Singer* és *Martha Hoffmann* a poézist képviselik a szép füzetben. Az illusztrációk között találunk számos palesztinai képet és reprodukciókat *dr. Friedmann Ignác* kormányfőtanácsos muzeális értékű zsidó gyűjteményéből.

Dr. LENKE MANÓ lugosi főrabbi Lugoson való működésének 25 éves évfordulóját ünnepelték hívei nagy szeretettel. Czitron Géza és a „Hazamir“ zsidó dalárda

Drezda, Striesenorstrasse 2. Fröbelintézet

Penzionátus fiatal leányok részére
 Nyelvek Zene Sport

Perzsaszőnyeg mindig érték, Nincsen annál szebb ajándék!

Művészi szobrok
 Vitrintárgyak igazán olcsón!

ANTI-KART RT-nál

(Ig. Sternberg J. Z.)

VII., Dob- és Kazinczy-utca sarkán

énekszámai után *dr. Deutsch Ernő* brassói főrabbi mondott ünnepi beszédet. utána *dr. Lenke* főrabbi tartott megható hálabeszédet. A díszközgyűlésen *Szidon Dezső* alelnök, *dr. Sebestyén Lipót*, *Boros Joan* püspök, *Sintescu* lelkész, *dr. Ferry* minorita rendfőnök, *Szombati Szabó István*, az ismertnevű református költőpap, *Klősz* evangélikus lelkész, *Bucica* tábornok. brigádparancsnok, *dr. Dragu* prefektus és még számosan üdvözölték lelkes beszédekkel a rabbit, aki a felekezeti különbség nélkül megnyilatkozó szeretetre megható beszédben válaszolt. *Goldenblum Bruno*, *dr. Löwy* marosvásárhelyi, *dr. Singer* és *dr. Drechsler* temesvári, *dr. Vágvölgyi* aradi rabbi és *Sebestyén D.*, a nagyváradi hitközség képviselőjében mondottak beszédeket. A lugosi cionisták nevében *dr. Deutsch Mór* köszöntötte *dr. Lenke* főrabbit, aki a Palesztinaépítő munkának lankadatlan híve. P S

Dr. WIRKMANN JÓZSEF ÜNNEPLÉSE. Nagy és előkelő közönség jelenlétében ünnepelte a főváros társadalma *dr. Wirkmann* Józsefet abból az alkalomból, hogy hetvenedik születésnapja egybeesett a Nyomorék Gyermekek Otthonában viselt alelnöki tisztségének harmincéves fordulójával. Képviseltette magát a kormány, a főváros, a humanitárius intézmények és azok a körök, amelyek az ember-szeretet kitartó munkáját élethivatásnak tekintik. Harminc évvel ezelőtt életre hívta a Nyomorék Gyermekek Otthonát. Azóta lankadatlan kitartással hatalmas összegeket áldozott *dr. Wirkmann* a gyönyörű intézet fenntartására, fejlesztésére. Az ünnepélyt az otthon Mexikói-úti helyiségében tartották vasárnap délelőtt, április 19-én. *Morvay Izsó* ügyvezető elnök üdvözölte a nemeslelkű, áldozatkész filantropot, majd az ápoltak ének- és zenekara szerepelt a megható és lélekemelő ünnepségen. A megjelentek könnyek között hallgatták egyik gyermek hálaszavait, aki elmondta, hány száz sorssújtotta fiatal lélek talált szerető atyjára *dr. Wirkmann* szívében. Az ünnepelt, aki a Pesti hitközség gazdaságügyi osztályán is intenzív munkát végez, elfogultan tett ígéretet, hogy nem szűnik meg továbbra is az intézmény támogatását minden erejével tovább vinni.

TISZTÚJÍTÁS A KOLOZSVÁRI (KONGR.) IZRAELITA HITKÖZSÉGNÉL. Az újonnan alakult képviselőtestület majdnem teljes létszámmal jelent meg a választáson, melyet *dr. Spitzer* József választási elnök vezetett. A közgyűlés egyhangú lelkesedéssel immár ötödikben *dr. Fischer* József kamarai képviselőt választotta meg a hitközség elnökéül. Alelnökül ugyancsak egyhangú lelkesedéssel *Szenes* Károly nagykereskedőt választották meg. Majd az előjáróság és egyes szakbizottságok tagjait választották meg. Így egyhangú választás alapján a jogügyi bizottság elnöke *dr. Balázs* Endre ügyvéd lett. (Üj.) A szertartási bizottság elnöke *Katz* Ignác, az iskolaszék elnöke *dr. Spitzer* József, alelnöke *dr. Biró* Géza lett. Pénztárossá *Boros* Bernát, ellenőrré *Kelemen* Bernát és gazdává *Klein* Gyula választott meg. Elöljárók lettek: *Heres* Vilmos, *Szabó* Jenő, *Bernáth* Mór és *Ritók* Lajos.

KOHLBACH ALEZREDES ÜNNEPELTETÉSE. Kohlbach Simon alezredest, a világháborúban a 310-ik népfőlkendő-ezred parancsnokát, melegen ünnepelték harctéri bajtársai, volt alárendeltjei és más jó barátai, köztük Zöld Márton tábornok, Bleyer, Deutsch és Fábián ezredek, Malasich csendőrnagy, Zöld Béla százados és más volt harctéri tisztek, több mint kétszázan, családtagjaikkal együtt. Házasságának harmincadik évfordulóján, Kohlbach alezredes és neje született Taub Zelma tiszteletére társasvacsorát rendeztek, mely a leglelkesebb hangulatban folyt le. Felköszöntőt mondtak: Zöld tábornok, Győző Andor kormányfőtanácsos, dr. Faludi Jenő ügyvéd, dr. Csermely Gyula író, szkv. százados, dr. Schönfeld József lapszerkesztő, dr. Révész Sándor ügyvéd és Ullmann Giza fővárosi tisztviselő, amikre Kohlbach alezredes katonás rövidséggel, de meghatottan válaszolt. Az ünnepelt házaspárnak dízszerleget és gyönyörű albumot adtak át az évforduló emlékéül tisztelői.

AZ ENCIKLOPÉDIA JUDAICA hetedik kötete jelent meg dr. Jakob Klatzkin és Prof. Ismar Elbogen szerkesztése alatt. A hetedik kötet is igen előkelő köntösben lép a nyilvánosság elé. Címzavai Gabiroltól Mózes Hessig terjednek. Nagyobb címszavak vannak a gaonokról, a görög és római írókról, a hagadáról és a héber nyelvről. A hatalmas kötetet számos illusztráció és színes műmelléklet díszíti. A hetedik kötetnek magyar munkatársai: dr. Patai József, Patai György és dr. Singer Leó.

ITT EMLÍJTJUK, hogy dr. Herzog Henrik chevra elnököt negyedszázados jubileuma alkalmából az egész város felekezeti különbség nélkül meleg ünnepségen részesítette. A Mult és Jövőnek több ízben volt alkalma dr. Herzog nagyszabású kulturális és humanitárius működését ismertetni. Békés vármegye főispánja a jubileum alkalmából dr. Herzogot vármegyei tiszteletbeli főügyésszé nevezte ki.

A ZSIDÓ NÉP TRAGIKUMA címén tartott érdekes előadást dr. M. J. Eisler Galgócon, a Mizrahi helyicsoport által rendezett kultúrest keretében. Az előadás feltárta a zsidóság mai helyzetének egész tragikumát és történeti távlatokon át nyújtott bepillantást a jövőbe. Mint vendég közreműködött Edelstein nyitrai főkantor, aki zsinagógái és klasszikus énekeket adott elő. Zsidó költőkből szavaltak Spiegel Leó és Rosenfeld Viktor. A Müller József igazgató hitközségi elnök vezetése alatt rendezett teaestnek tiszta zsidó programja nagy tetszést aratott.

SIRKÖVEK
a legolcsóbb árban kaphatók

BOROS ÉS KOHN sirkőraktárában
Budapest, VII., Károly-körút 17. Orczy-ház

TELEFON: JÓZSEF 414—92

**Nem
csökkentettük a munkabért,**

**hanem üzemeinket kellő
időben racionalizáltuk.
Ennek folytán**

**leszállítottuk az összes
kávé-, tea- és csokoládéárakat**

az összes MEINL-fiókokban

A BÉKÉSCSABAI IZR. SZENTEGYLET CENTENÁRIUMA alkalmából jelentést tett közzé a Szentegylet elnöke, dr. Herzog Henrik. A jelentés tartalmazza az 1930. évi mérleg- és bevétel—kiadás-számlán kívül dr. Herzog elnöknek nagyszabású beszámolóját, melyet az Adar hó 7-ére egybehívott közgyűlésen tartott meg. „Élet és halál, hervadás és virágzás, bánat és remény ölelkezik ezen a nagy napon“ — írja magasröptű, poétikus hangú bevezetésében, mely után áttér az év halottjairól való megemlékezésre, majd a gazdasági ügyek és adminisztratív feladatok ismertetését veszi sorra. Az egész beszámolóból látjuk, hogy a békéscsabai Szentegylet valóban nagyjelentőségű kulturális munkát végez és megfelel azon társadalmi feladatoknak, melyeknek megoldását célul tűzte ki maga elé.

KUFFLER כ"ש" ETTEREM

Vilmos császár-út 39. Hajós-utca sarkán Alapítva 1902-ben
Telefon: Aut. 167-57

Étlapszerint
választható **menü** dólbon **1.80**
Esti 1.60 leves, sült, tészta és fekete

Házonkívül is!

10 napi bérletjegynél külön engedmény. Összejövetelek és lakodalmak részére külön torom. Menürendszer alapján is!

NEM TÖMEGÁRU

Himzett ágykészlet angol széllal . . . 48.—
 Lenlepedővászón, méterje 4.—
 Lendamaszt törülköző, darabja . . . 3.—
 Paplanlepedő siffon 175 cm. 3.60

Asztalneműben hasonló rendkívül olcsó árak!

SZÉKELY JENŐ Budapest, IV. ker.
 Petőfi Sándor-u. 6

A DOHÁNYUCCAI IZR. TEMPLOM RENOVALÁSA ÉS AZ ISTENTISZTELETEK RENDJE. A pesti izr. hitközség Wesselényiuccai építkezésének keretében most kerül restaurálás alá a dohányucai templom belseje is. A templomban a renoválás ideje alatt az istentiszteleteket *csak korlátozott keretben* lehet megtartani, ép ezért a hétköznapi reggeli és esti istentiszteletek Wesselényiucca 7. szám alatt, a volt leányiskola első emeletén lesznek. A péntekesti és szombati istentiszteleteket megtartják ugyan a renoválás alatt is a dohányucai templomban, de minthogy az állványozások miatt a templomnak férőhelye — és különösen a női karzatoké — nagyon korlátozott lesz, a hitközség előljárósága ezúton kéri, hogy *a hívek inkább a hitközség körzeti templomait látogassák. Erre való tekintettel intézkedés történt, hogy a péntekesti és szombati istentiszteleteken a dohányucai templom főkantora felváltva a körzeti templomokban funkcionáljanak.*

A HATVANI IZR. HITKÖZSÉG „DEBORA” LEÁNYKULTURCSOPORTJA 1931. évi április hó 16-án meleg ünneplésben részesítette a szentföldi útról hazaérkezett dr. Fodor Lajos kultúrbizottsági elnököt, Blumenthal Béla hitközségi elnököt és Bleyer Bözsike kultúrcsoport elnököt és dr. Lakner Aladárnét. Czukker Bözsike szép héber beszéddel üdvözölte a hazatérőket. Majd Neuwirth Manci az „Aviva” csoport vezetője mondott megható beszédet: „Örömteljes, könnyes üdvözlés lelkes vezérünknek, hűségünknek, dr. Fodor Lajos urnak, aki boldog lélekkel ismerte meg szép őshazánkat, a mi megszentelt földünket, melyet Isten maga adott nekünk.” — 18-án, szombaton délután az ifjúsági istentisztelet keretében ugyancsak meleg ünneplésben volt része a hazaérkezőknek, itt Schlésinger László mondott lelkes beszédet. Ezután Béla Klárka szavalta el Bialiknak El hacipor költeményét, majd Neumann Sándor tartott szép beszédet, melyben a héber nyelvnek nagy fontosságát méltatta.

CLARA VAN ROTH. Ezzel a névvel lett ismert külföldön egy nagytehetségű hegedűművész, akiről legutóbb a „Le Magazine Egyptien” keleti túrája alkalmával igen meleg hangon emlékezik meg, a fiatal hegedűművész arcképét is közölve. „Une grand wirtuoze du violon”. „La Bourse Egyptienne” egyik mult havi számában nagy elismeréssel méltatja a legutóbbi kairói hangversenyét, melyben főképpen zsidó szerzők műveit interpretálta. Mint a

jövő egyik legnagyobb virtuózát említi. A fiatal hegedűművész aradi származású. Róth Lajos nyugalmazott felügyelő 21 éves leánya. 16 éves korában már Bukarestben megszerezte kitüntetéssel a diplomát a Zeneakadémián. Állami ösztöndíjakkal küldték ki Párizsba, ahol tandíjmentesen vették fel a művésziskolára. Érdekes megemlíteni, hogy a fiatal művész kitűnően játszik orgonán is és kitűnő zongorista is. Párizsban a Madelaine-templomban is többször lépett fel. Most egyiptomi turnéja után Palesztinába készül, ahol számos hangversenye lesz.

A BUDAI CHEVRA KADISA HELYISÉGVÁLTOZTATÁSA. A Budai Chevra Kadisa eddigi (II., Fő-utca 12.) hivatali helyiségeit december 1-től I., Vörmező-utca 16. szám alá helyezte át. Erről az érdekeltek azzal értesítettek, hogy az új helyiségben a hivatalos órák 8—2 óráig vannak. Telefon: Automata 527—18.

A LÉVAI CHEVRA KADISCHA SZENTEGYLET február hó 24-én tartotta évi rendes és tisztújító közgyűlését, mely alkalommal nagy szótöbbséggel és lelkesedéssel a következők lettek megválasztva: Elnök: *Schulcz Ignác*, al-elnökök: Deutsch Rezső és Szemere Ármán, pénztáros: Tauber Ármán, ellenőr: Schück Gyula, gondnok: Hochberger Vilmos. *Schulcz Ignác* nagy érdemei vannak az Egyet felvirágoztatása és az általános közjótekonyság terén.

HALÁLOZÁSOK.

A komáromi hitközséget súlyos csapás érte kiváló fő-rabbijának, *Krausz Mór*nak április 12-én bekövetkezett halálával. *Krausz Mór* 32 éven keresztül volt a komáromi hitközség főpásztora s e minőségében a hitélet fejlesztése terén nagy eredményeket ért el. Kiváló szónok és jeles talmudtudós is volt, aki érdemes irodalmi munkásságot is fejtett ki. Héber nyelvű lapokba írt értekezéseket, többek között Mikszáth Kálmánról is, akinek írói ouvre-jét nagy tanulmányban méltatta. Temetésén, mely 14-én ment végbe, óriási részvét mellett, megjelent felekezeti különbség nélkül a városnak egész társadalma.

A magyar ujságírók társadalmának mély gyásza van. Meghalt *Singer Arthur*, ki hosszú évtizedeken át tollával becsületesen szolgált a köz ügyét. *Singer Arthur* sok évtizedes működése alatt számos bel- és külföldi lap belső munkatársa és levelezője, majd hosszú éveken át a *Mosse* vállalatoknak volt vezérigazgatója. A farkasvölgyi temetőben, a Budai Chevra Kadisa által adományozott díszsír helyen helyezték örök nyugalomra. A koporsót a Jókai-lepellel borították le és a gyászszertartás alkalmával dr. Kiss Arnold vezető-főrabbi megható búcsúbeszédet mondott. Az újságírók nevében dr. Sziklay és Lányi mondott Isten hozzádot, a *Mosse* vállalat részéről Zvinz Viktor igazgató búcsúztatta, a nyitott sírnál baráti köre nevében Szántó Jenő igazgató mondott megható Isten hozzádot.

Steinherz Rudolf tragikus halála mély részvétet keltett mindazokban, akik az ő szép és nemes életét, jótekonysággal telített boldog családi körét ismerték. Rabbi Sabatai Steinherznek, a talmudtudósnak volt a fia és mindig istenfélelem és zsidó optimizmus volt a kísérője sikeres pályáján. Kifürkészhetetlen a végzet, amely sujtotta.

Hoffmann Nachmann régi jó hírnevű ortodox zsidó vendéglős e napokban hosszú betegsége után jobblétre szenderült. Temetése nagy részvét mellett ment végbe.

Tánc, Gymnastika és Mozgásművészeti Iskola Schmidt Berthold igazg.
 Berlin W. 57. Kurfürstenstr. 19.
 Hivatásos táncképző intézet a legismertebb pedagógiai módszer szerint. Prospektusok kiadókivatalunkban

Sirkövek Budán, Margittánál

59-es villamos végállomás
 a Farkasréti zsidótemetővel szemben
 Telefon: Aut. 872-59

DR. M. WEEG marienbadi fürdőorvos május 1-től ismét felveszi rendelését a Kurhaus Dresdenben, a városházával szemben. Dr. M. Weeg Magyarországról került Prágába, majd Marienbadba, és nem csak mint kiváló orvos szerzett jó hírnevet, hanem élénk zsidó kulturális és humanitárius működésével is nagy népszerűsége tett szert.

Dr. FEJÉR FERENC ÜNNEPLÉSE. A debreceni hitközség kitűnő elnökét, aki tíz év óta vezeti a hitközséget nagyszabású munkásságával, szeretetteljes, lelkes, meleg ünnepségekben részesítették hívei. A jubileumi istentiszteleten dr. Schlesinger Sámuel főrabbi példaképül állította dr. Fejér Ferencet, önzetlen, áldozatkész, munkaszerető életével, melyre Isten áldását kérte. A banketten ifj. Schwarz Vilmos, dr. Brunner Lajos, dr. Freund Jenő, Gál Samu, dr. Vág Sándor, Gábor Dezső, Weinberger Mór, Fábian Ferenc, dr. Neumann György és dr. Szántó Sámuel üdvözlő beszéde után dr. Fejér Ferenc meghatott hangon emlékezett vissza az elmúlt évtizedre, melynek eredményeit munkatársaira és a hitközség áldozatkészségére hárította át. Ő nem tett egyebet — mondotta —, minthogy nyitott szívvel és nyitott szemmel figyelte meg a debreceni zsidóság vágyait, azokat igyekezett a lehetőség szerint megvalósítani. A hatalmas tapssal fogadott beszéd után a debreceni zsidó ifjúság dalköre gyönyörködtette pompás ének-számaival a hallgatóságot.

A MONTREUXI JESIVA VEZETŐSÉGE felhívást bocsájt közzé, melyben kéri mindazokat, akik e nagyszerű intézmény működéséről tudomással bírnak, jöjjenek segítségére, hogy hivatását fokozottabb mértékben teljesíthesse. A montreuxi jesiva fennállásának négy esztendeje alatt több mint negyedmillió svájci frankot fordított a héber tudás terjesztésére. De az emelkedő költségek és a gazdasági világválság most nehéz helyzetet teremtett itt is és azért kénytelen a vezetőség a Tóra híveihez fordulni támogatásért. Cím: Jeschivah Ez Chajim Montreux.

NEW-YORKBAN, A RÁDIO W. P. C. H. vonalán rendszeres „Jewish Hour“, zsidó-óra van, melyen dr. Schönfeld Lázár, volt nagykirályi főrabbi már 180 előadást tartott aktuális zsidó problémákról. Legutóbb Lord Melchetről és Nathan Straussról beszélt. Ezen a vonalon ismertette dr. Schönfeld Lázárné a Hadassa cionista nők szövetségének célját is.

A LÉVAI HITKÖZSÉG VÁLASZTÁSAI.

A lévai hitközség az elnöki tisztségre ismét dr. Balog Sándor ügyvédet választotta. A nagy tiszteletben álló elnök újbóli megválasztása általános meglepetést keltett.

Ugyancsak most zajlottak le a Chevra vezetőségének választásai is. Elnökké: a jótékonyságáról közismert Schulz Ignác; alelnököknek a nemeslelkű és agilis Szemere Ármin és Deutsch Rezső lettek megválasztva, kiknek programjaikba tartozik ezen vallási intézmény további fejlesztése.

AZ ERDÉLYI BANK ÉS TAKARÉKPÉNZTÁR RT. Kolozsvár, 1931 március 29-ikén tartotta meg az idei rendes évi közgyűlését, melyen az 1930. évi mérleg jóváhagyása szerepelt. Úgy az igazgatóság, mint a felügyelőbizottság helyesnek találta a kimutatást, mely 22.130,760 lei tiszta nyereséget tüntet fel és köszönetét fejezte ki a vezetőségnek, hogy a bankot Románia egyik leghatalmasabb intézetévé fejlesztette és a felmentvényt megadta.

FERBSTEIN KÁROLY dr. tekintélyes ügyvéd, e napokban Eperjesen alpolgármesternek lett megválasztva.

ZSIDÓGIMNÁZIUMI TANÁR családja a vakációra magával vinne egy-két diákot kellemes, egészséges burgenlandi helyre, orthodox ellátásra, német szóra, esetleg korrepetálásra. Cím a kiadóban.

HANGSZER-ZONGORA-RADIO-GRAMOFON ÁRJEGYZÉK

INGYEN

Sternberg

HANGSZERGYÁR-BUDAPEST VII RÁKÓCZI U. 60

ÜGYVÉDI HÍR. Dr. Bródy László ügyvédi irodáját Budapest, VII., Dob-utca 3. szám alatt megnyitotta. Telefon: József 450—12.

Dr. ENTEN MANÓ kassai főrabbi május 7-én délután 6 óra 40 perckor a kassai rádióban magyarnyelvű előadást tart: „Anyák napja és a zsidóság” címen.

HÁZASSÁG.

Fürst Magdát, Fürst György, a Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű részv. társ. igazgatója leányát eljegyezte Deutsch Jenő dr. nagybérlo, (Pázmánd—Budapest). (Minden külön értesítés helyett.)

Löffler Szerén iparművésznőt, Löffler Henrik a budapesti aut. orth. izr. hitközség főtitkárának leányát eljegyezte Süßmann Ferenc vegyész (Budapest.)

Weiss Artúr, az ifj. Weiss Gyula fővárosi üvegnagykereskedő cég beltagja, eljegyezte Gárdonyi Margitot, Gárdonyi Henrik bankháztulajdonos leányát. (Minden külön értesítés helyett.)

Roth Ella és Schäffer Árpád Nagysallóról (Tekovské Sarluhy) jegyesek.

Hirschler Jolánt, Hirschler Judának, a kismartoni Wolf-cég főkönyvelőjének, R. Juda Aszad unokájának leányát, Leipzigban eljegyezte dr. Friedmann Baruch, chemnitzi hittanár, a sadagorai rebbe unokája.

Sprei Borist, Sprei Jakab szerencsi fakereskedő leányát, eljegyezte Schwarcz Miksa fehérgyarmati fakereskedő. (Minden külön értesítés helyett.)

SZERKESZTŐI ÜZENET.

Barissia Herzl. A versek mély érzésről tanuskodnak, de még nem ütik meg a mértéket.

* ARANYSZŐKE lesz, ha Eisner-féle Eau Radiouse-t használ, 1 pengő 60 fillér. Barna vagy fekete haját nyer az Eisner-féle diókivonattól, 1 pengő 60 fillér. Eisner-drogéria. Budapest, Andrássy-út 37.

Dr. med. M. WEEG

fürdőorvos

május 1-től ismét felveszi rendelését

MARIENBAD

Kurhaus Dresden

A Városházával szemben

„TECHIJJA“ Héber-Iskola

Lelpzig, Pfaffendorferstrasse 4

A német nyelv megtanulása mellett mód a héber nyelv és irodalom elsajátítására. Prospektus a kiadóhivatalban

Rövidesen megjelenik

Ujvári Péter

a magyar zsidó irodalom hallhatatlan mestere hátrahagyott munkáinak sorozatos kiadása.

Az első kötet, amely most kerül ki a sajtó alól, eddig könyvvalakban nem jelenhetett meg:

A MÉCS MELLETT

320 oldalon, finom papíron az elhunyt nagy író hatalmas regényét tartalmazza.

Az igazi zsidó szellem, a könnyesen mosolyogtató legtisztább zsidó humor ragyogja be ennek a regénynek lapjait, melyeken a maga teljes egészében mutatkozik meg Ujvári Péter regényírói tehetségének robusztus és utolérhetetlen nagysága.

A sorozatos kiadás kötetei csak egyenként rendelhetők meg.

A MÉCS MELLETT, amely elsőnek jelenik meg Ujvári Péter irodalmi hagyatékából, könyvtárosi forgalomba nem kerül és csak a Hungária Hírlapnyomda Rt.-nél (Budapest, V., Vilmos császár út 34.) rendelhető meg, míg a fizetés csak a mű utánvételes leszállításakor teljesítendő.

A MÉCS MELLETT című regény ára 6 pengő.

Az író özvegyének megbízásából:

UJVÁRI PÉTER MŰVEI
KIADÓBIZOTTSÁGA

HUNGÁRIA HÍRLAPNYOMDA RT.
Budapest, V., Vilmos császár út 34.

Akik Ujvári Péter emléke iránti kegyelethől az író munkáit propagálni és terjeszteni kívánják és gyűjtőívre igényt tartanak, forduljanak a fenti címhez.

HALBERSTADT am Harz, Elitzstrasse 2

FIÚNEVELŐ-OTTHON Dr. BARTHAUER

Gyönyörű egészséges fekvés. Nyelvek. Zene. Sport

Minden iskolatípus! Prospektus!

POLLÁK SAROLTA

kozmetikus legmodernebb szépségápoló intézete. Hajszálok kiirtása arcról, karról. Szemölcsirtás. Hámlasztások. Bérletrendszerű arcápolás. Esti kikészítés. „MIRACLE” krém, puder, szappan hatása bámulatos. Ránctalanít, üdít, szépít fehérit. Szétküldés utasítással. Díjtalan tanácsadás (Prospektus). VI., Andrássy-út 38, 1. em. Párisi áruházal szemben

SIREMLEKEK

bel- és külföldi márványokból
legolcsóbb áron,
részletfizetésre is kaphatók

EICHBAUM MÓR SÍRKÖGYÁROS

Tervrajzok díjtalanul

V., POZSONYI-ÚT 1-3
Telefon: Aut. 246-74

Templomi himzéseket

készít művészi kivitelben olcsó árak mellett

HERZ EMMA himző-műterme

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 3. sz. I. emelet

Telefon: Aut. 856-32

Izr. Háztartási-Iskola és Penzionátus

Frau Direktor Bachrach

HAMBURG KLOSTERALLEE 14

Referenciák.

Nyelvek, zene, iskolai oktatás, irodalom. Elismerten kitűnő intézet. Prospektus a kiadóhivatalban.

REMÉNY

DR. MOLNAR ERNO

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL:

BUDAPEST, IV., MAGYAR-UTCA 3. SZÁM

FÉLÉVI DÍJ 4 PENGŐ. * MUTATVÁNYSZÁM DÍJTALAN.

Felelős szerkesztő és kiadó: DR. PATAI JÓZSEF.

Kiadóhivatali igazgató: VIRÁG GYULA.

Országos Rabbiképző és Kiadóhivatal: Budapest, V., Vilmos császár út 34.

Hungária Hírlapnyomda Rt., Budapest. Felelős: Schmidek Géza.

